

Mari Aittoniemi ja Jenni Ollila

Älä sulje silmiäsi ihmiskaupalta

Opas sosiaalialalle ihmiskaupan vastaisesta työstä

Opinnäytetyö

Syksy 2015

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi AMK

Tekijä: Mari Aittoniemi ja Jenni Ollila

Työn nimi: Älä sulje silmiäsi ihmiskaupalta: Opas sosiaalialalle ihmiskaupan vastaisesta työstä

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2015

Sivumäärä: 63

Liitteiden lukumäärä: 3

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tarjota opas sosiaalialalle Suomen ihmiskaupan vastaisesta työstä. Tarkoituksena on lisätä sosiaalialan työntekijöiden ja opiskelijoiden tietoutta ihmiskaupasta. Kyseessä on toiminnallinen opinnäytetyö, johon on kerätty tietoa teemahaastattelujen avulla. Haastattelimme opinnäytetyötä varten henkilöitä, jotka ovat toimineet työnsä puolesta ihmiskaupan vastaisen työn parissa. Opinnäytetyöstä tiivistimme teorian ja haastattelujen aineiston keskeiset tiedot, joista kokosimme oppaan.

Opinnäytetyöprosessi alkoi teoriaosuuden kirjoittamisella, jonka jälkeen toteutimme avainhenkilöiden haastattelut. Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastelemme ihmiskaupan historiaa ja ihmiskaupan näkyvyyttä niin muualla maailmassa kuin Suomessakin. Opinnäytetyön merkittävin tieto liittyy ihmiskaupan uhrien auttamiseen ja Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Olemme listanneet opinnäytetyössämme opasta varten mahdollisia tunnusmerkkejä ja huomioita, joista ihmiskaupan uhrin voisi tunnistaa.

Oppaassa avaamme ihmiskaupan määritelmää ja siihen liittyviä käsitteitä. Keskitymme erityisesti Suomen ihmiskauppatilanteeseen, ja miten ihmiskauppa näyttäytyy Suomessa. Kuvaamme ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää ja siihen liittyvää prosessia. Luetteloiden avulla on tarkoitus helpottaa mahdollisen ihmiskaupan uhrin tunnistamista ja kohtaamista. Oppaan lopussa listaamme yhteystietoja ja auttamistahoja, joilta saa lisää tietoa sekä neuvontaa ihmiskauppaan liittyvissä asioissa.

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Mari Aittoniemi and Jenni Ollila

Title of thesis: Don't close your eyes on human trafficking! – An Anti-Trafficking Work - Guide for the Field of Social Work

Supervisor(s): Mirva Siltakorpi

Year: 2015

Number of pages: 63

Number of appendices: 3

This Bachelor thesis' goal is to provide a guide about human trafficking in Finland for the field of social work. Our target is to increase knowledge about human trafficking for workers and students of social work. This is a functional thesis and some data were gathered through theme interviews. We interviewed people who have been doing anti-trafficking work. We condensed key information from theory and knowledge and put it shortly together in our guide.

Our thesis process began by writing the theory part and we continued the process by interviewing some specialists. In the theoretical part, we observe the history and elements of human trafficking both internationally and in Finland. The most important knowledge is about helping victims of human traffic and the Finnish national assistance system for victims of trafficking. We have listed some characteristics and points how to identify victims of human trafficking.

In our guide, we define human trafficking and other concepts it involves. We focus especially on the human trafficking situation in Finland and how it shows in Finland. There is information about the Finnish national assistance system for victims of trafficking and the help process. By using record lists, we want to ease identification of potential victims. In the end of the guide, we have listed contact information and details where people can find more information and guidance about human trafficking.

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	9
2.1 Opinnäytetyön taustaa	9
2.2 Opinnäytetyön ja oppaan valmistumisprosessi	11
2.3 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	17
3 KANSAINVÄLINEN IHMISKAUPPA.....	20
3.1 Orjuudesta ihmiskauppaan	20
3.2 Ihmiskaupan monimuotoisuus.....	24
4 IHMISKAUPPA SUOMESSA	28
4.1 Ihmiskaupan vastainen lainsäädäntö Suomessa	28
4.2 Ihmiskaupan näkyvyys Suomessa	32
5 APU IHMISKAUPAN UHRILLE	41
5.1 Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja kohtaaminen	41
5.2 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.....	45
6 POHDINTA	53
LÄHTEET.....	57
LIITTEET.....	63

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Tiedon kerääminen	12
Kuvio 2. Opinnäytetyön ja oppaan prosessikuvaus.....	14
Kuvio 3. Ihmiskaupan määritelmä Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjan mukaan	22
Kuvio 4. Auttamisjärjestelmän asiakkaat (Mellanen 2015a).....	33
Kuvio 5. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (Mellanen 2015a)	46
Kuvio 6. Harkinta-ajan ja toipumisajan eroavaisuudet (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015)	51
Taulukko 1. Ihmiskaupan ja parituksen eroavaisuudet Minna Kimpimäen (2009) mukaan (Koskenoja 2015a)	37

1 JOHDANTO

Palermon sopimuksessa (Yleissopimus 20/2004) on kansainvälisesti kattava määritelmä ihmiskaupalle. Ihmiskaupalla tarkoitetaan ihmisen kuljettamista, värväämistä, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytön tai voimankäytöllä uhkan tai muun pakottamisen, sieppauksen, erehdyttämisen, petoksen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla tai toista henkilöä vallassa pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla.

Ihmiskauppa ja siihen verrattava hyväksikäyttö voidaan nähdä yhtenä aikamme vaikeimmista ihmisoikeushaasteista. Kyseessä on yksi tuottoisin järjestäytyneen rikollisuuden muoto maailmassa ase- ja huumekaupan rinnalla. (Mäkelä & Hiltunen 2015.) Ihmiskauppa on vakava rikos ja loukkaus ihmisen ihmisarvoa ja koskemattomuutta vastaan. Ihmiskaupalla tarkoitetaan naisten, lasten ja miesten kuljettamista ja myymistä hyväksikäyttötarkoituksessa, esimerkiksi prostituutioon, pakkotyöhön tai elinten siirtoon. (Roth 2012, 245.) Ihmiskaupalla ei ole rajoja maailmassa. Kyseessä on maailmanlaajuinen ongelma, joka koskettaa lähes jokaista maata, joko lähtömaana, kauttakulkumaana tai määränpäänä uhreille. (Chalke & Blair 2011, 28.) Helposti ajatellaan, ettei ihmiskauppa ulotu Suomeen. Tutkimusten mukaan Suomi on yksi ihmiskaupan kauttakulku- ja kohdemaana. Suomessa ihmiskaupan vastainen työ on alkanut vuonna 2004, kun Suomen rikoslakiin tehtiin muutoksia ihmiskaupasta.

Suomessa merkittävin apu ihmiskaupan uhreille ja ihmiskaupan vastainen toimija on ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Auttamisjärjestelmä huolehtii ihmiskaupan uhrien palveluiden ja oikeuksien toteutumisesta sekä tekee työtä ihmiskaupparikosten selvittämiseksi yhteistyössä uhrin kanssa. Auttamisjärjestelmä on yksi niistä viranomaistoimijoista, jotka tarjoavat neuvoja ja tietoa ihmiskaupasta ja kuinka toimia mahdollisen ihmiskaupan uhri kohdatessa. Ympäri vuorokautinen puhelinneuvonta ohjaa, kuinka tilanne etenee ihmiskaupan uhrin kohdalla ja mitä yksityinen henkilö tai työntekijä voi tehdä uhrin auttamiseksi. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toiminta 1.7.2015 alkaen 2015.)

Euroopassa vallitseva pakolaiskeskustelu käy kiivaana tällä hetkellä. Suomessa on havaittavissa ihmisten vahvatkin mielipide-erot. Valitettavasti maailman globalisaatio ja tämän hetkinen pakolaistilanne nostaa myös ihmiskauppaa esille. Ihmisalakuljetus on noussut pinnalle Suomen mediassa, koska tämä on monille pakolaisille ainoa mahdollisuus päästä pakoon sotaa. Vastaanottokeskuksissa tietoisuus ihmiskaupasta on tarpeellista, sillä pakolaisiin voi lukeutua ihmiskaupan uhreja. Suomeen vastaanottokeskuksia tulee koko ajan lisää pakolaistilanteen johdosta, ja monet vastaanottokeskusten työntekijät voivat olla hyvinkin tietämättömiä ihmiskaupasta sekä kuinka tunnistaa ihmiskaupan uhri.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, johon olemme keränneet tietoa teemahaastattelujen avulla. Haastattelujen avainhenkilöiksi olemme valinneet ihmiskaupan vastaisen työn parissa toimivia henkilöitä, jotka ovat törmänneet ihmiskauppaan työssään. He osasivat kertoa, mistä ihmiskaupassa konkreettisesti on kyse. Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa opas sosiaalialan toimijoille, jonka avulla tietoisuus ihmiskaupasta ja ihmiskaupan uhrien tunnistettavuus lisääntyisi. Opinnäytetyömme ja oppaan kautta haluamme avata ihmiskauppaa sekä siihen liittyviä käsitteitä ja auttamistahoja.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaajan Sanna Kaharin (2015a) mukaan ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa sosiaali- ja terveysalan toimijoilla on merkittävä avainasema. He työskentelevät toimipisteissä, joissa heillä on mahdollisuus kohdata ja tavata työssään ihmiskaupan uhreja. Aikaisemmin tunnistetut ihmiskaupan uhrit tai auttamisjärjestelmään otetut mahdolliset ihmiskaupan uhrit ovat usein tekemisissä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden kanssa. Työntekijät pysyvät helpommin tunnistamaan mahdollisia ihmiskaupan uhreja ja huomioimaan heidän erityistarpeensa, kun heillä on tietoa ihmiskaupasta ja ihmiskaupan uhreista. Kahari huomauttaa, että ne toimijat ja työntekijät, jotka ovat työssään törmänneet ihmiskauppaan, voivat olla hyvinkin tietoisia ihmiskaupasta. Suomessa yleisesti sosiaali- ja terveysalalla tietoisuus ihmiskaupasta sekä uhrien tunnistaminen ja avun pariin ohjaaminen on melko vähäistä. Maahanmuuttoviraston ylitarkastaja Inkeri Mellanen painottaa, että sosiaali- ja terveysalalla työskentelevillä tulisi olla mahdollisimman matala kynnyks ottaa yhteyttä ihmiskaupan uhrien parissa työskenteleviin tahoihin pienenkin epäilyksen herätessä.

Havaintojemme mukaan ihmiskauppa jo käsitteenä on monille sosiaalian opiskelijoille vieras. Aihe herättää mielenkiintoa sekä ajatuksia ja keskustelua. Monissa keskusteluissa on käynyt ilmi, että ihmiset haluavat tietää ihmiskaupasta lisää ja kokevat aiheen tärkeäksi sekä haluavat olla tietoisempia ihmiskaupasta. Tällä hetkellä sosiaali- ja terveysalan työntekijät ja opiskelijat voivat itse halutessaan hankkia tietoa ihmiskaupasta, mutta mitään valmista opasta, kurssia tai koulutusta ei ole tarjolla juuri tämän alan työntekijöille ja opiskelijoille. Tämän vuoksi koemme, että oppaallemme olisi käyttöä erityisesti sosiaalianalla.

2 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Opinnäytetyömme on ollut hyvin monimuotoinen ja –vaiheinen prosessi. Tämän luvun avulla pyrimme selvittämään tarkemmin opinnäytetyön taustaa ja prosessia. Pohdimme työn luotettavuutta ja eettisyyttä prosessin aikana. Kuvaamme opinnäytetyön ja oppaan taustaa ja toteutusta. Lisäksi kuvaamme koko työn etenemistä alusta loppuun. Käytämme hyödyksi joitain muutamia kuvioita, jotka avaavat prosessin etenemistä. Esittelemme opinnäytetöitä ja pro-gradun, jotka liittyvät läheisesti omaan työhömmme. Valitettavasti ihmiskaupasta ei ole Suomessa tehty kovin montaa tutkimusta. Lopullinen oppaamme löytyy kokonaisuudessaan opinnäytetyön liitteistä.

2.1 Opinnäytetyön taustaa

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jossa käytämme yhtenä tiedonhakumenetelmänä teemahaastatteluja. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa opas ihmiskaupasta sosiaalialan työntekijöille ja opiskelijoille, sekä muille aiheesta kiinnostuneille.

Toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehtoinen tapa toteuttaa opinnäytetyö tutkimuksellisen opinnäytetyön sijasta. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on ammatillisessa kentässä ohjeistaa ja opastaa käytännön toimintaa, sekä järjeistää tai järjestää toimintaa. Esimerkiksi se voi olla ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai opastus. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Opinnäytetyössämme toteutamme käytännöntyön avuksi sosiaalialalle oppaan. Vilkan ja Airaksisen (2003, 9–10) mukaan toteutustapana voi olla myös esimerkiksi kirja, portfolio tai näyttely. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää, että käytännön toteutus ja siitä tutkimusviestinnällä toteutettu raportointi kytkeytyisivät toisiinsa. Opinnäytetyön tulisi olla käytännönläheinen sekä työelämälähtöinen. Työssä tulee muistaa tutkimuksellinen asenne ja sen tulee osoittaa riittävää alan tietojen ja taitojen hallintaa. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellinen menetelmä voi olla yksi toteutustavoista, mutta se ei ole välttämätön (Vilka & Airaksinen 2003, 56).

Vilka & Airaksinen (2003, 16) suosittelivat, että toiminnalliselle opinnäytetyölle löytyisi toimeksiantaja. Tämän avulla omaa osaamistaan voi osoittaa laajemmin, sekä herättää kiinnostusta työelämässä. Ajatuksenamme oli saada yhteistyötaho opinnäytetyöllemme ja oppaalle. Yhteistyötahon avulla opas olisi julkaistu internetissä, josta halukkaat olisivat sen voineet hakea luettavakseen. Tarkoituksenamme oli toteuttaa opinnäytetyö yhteistyössä erään ihmiskaupan vastaista työtä tekevän yhdistyksen kanssa. Opinnäytetyön edetessä tulimme siihen tulokseen, että opinnäytetyö ja opas on parempi pitää riippumattomana mistään tietystä tahosta tai tahon/yhdistyksen omista näkemyksistä. Ihmiskauppa jo itsessään aiheena herättää ristiriitaisuuksia ja ihmiskaupan parissa työskentelevillä on eriäviä mielipiteitä ihmiskaupasta ilmiönä. Erityisesti prostituutio herättää paljon keskustelua ja on vahvasti liitoksissa seksuaaliseen hyväksikäyttöön ihmiskaupassa. Vilka & Airaksinen (2003, 18) nostavat esille toimeksi annetun opinnäytetyön riskiksi sen, että työ laajenee suuremmaksi kuin alun perin on suunniteltu ja tavoiteltu. Pohdimme tarkkaan opinnäytetyön laajuutta, sillä monet käsitteet ovat helposti rinnastettavissa opinnäytetyömme aiheeseen. Laajuutta koskevista haasteista kerromme enemmän pohdinnassa.

Teemahaastattelu. Keräsimme opinnäytetyöhömme tietoa teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, eli yksi haastattelun näkökulma, haastattelun aihepiirit ja teema-alueet, ovat kaikille samat. Teemahaastattelun ideana on, että haastattelua tehdessä keskitytään aiemmin määriteltyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu ei sido kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen haastattelumenetelmään. Teemahaastattelu ei aseta rajoituksia haastattelukertojen määrässä eikä määritä, miten perinpohjaisesti haastattelussa aihetta käsitellään. Teemahaastattelu jo nimellään kertoo siitä, että haastattelu etenee ennalta määriteltyjen teemojen mukaisesti, eikä ole riippuvainen yksittäisistä kysymyksistä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–48.) Meidän tapauksessamme teemahaastattelu tuki hyvin haastattelujen kautta tapahtuvaa tiedonhankintaa. Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan teemahaastattelujen avulla haastateltavien tulkinnot ja omat näkemykset asioista ovat keskeisiä ja ne otetaan huomioon. Tämä heijastui haastatteluja tehdessämme. Nämä ovat niitä syitä, miksi valitsimme teemahaastattelun menetelmäksemme.

Eskola ja Vastamäki (2001, 24–26) kuvaavat teemahaastattelua osuvasti eräänlaisiksi keskusteluksi. Vaikka haastattelu etenee tutkijan aloitteesta ja usein myös hänen ehdoillaan, on tarkoituksena kerätä keskustelemalla ja vuorovaikutuksen kautta tietoa haastateltavalta. Haastattelun aikana haastateltavan on mahdollisuus tuoda esiin oma mielipiteensä ja jakaa omia kokemuksiaan. Haastatteluja tehdesämme koimme, että haastateltavat saivat rohkeasti tuoda esille omia näkemyksiään ja ajatuksiaan aiheesta. Haastattelijalla on mukanaan haastattelutilanteessa eräänlainen tukilista, jossa näkyy käsiteltävät teemat/aihealueet, joiden pohjalta haastattelu etenee (Eskola & Vastamäki 2001, 27). Teimme etukäteen listan, mitä tietoa haluamme kerätä haastattelujen avulla. Teemahaastattelurungon pohjalta kirjoitimme erikseen kirjallisen haastattelun pohjan, josta meille jäi hyviä yksittäisiä kysymyksiä haastatteluja tehdessä.

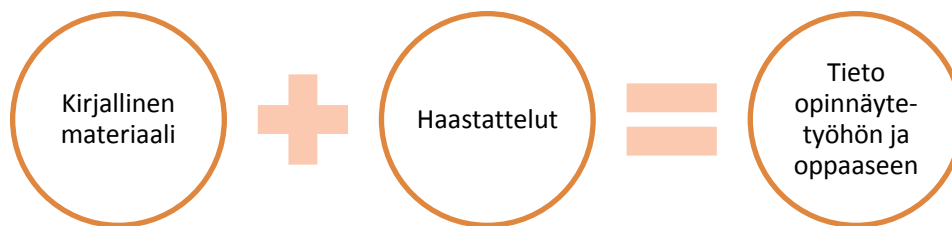
2.2 Opinnäytetyön ja oppaan valmistumisprosessi

Opinnäytetyömme aihe valikoitui oman kiinnostuksemme kautta sekä aiemman ammatillisen esseen johdosta, jonka toinen meistä oli tehnyt osana sektoriopintoja. Ennen lopullisen aiheen valintaa valittavanamme oli kolme hyvin erilaista aihetta, jotka eivät liittyneet toisiinsa. Valitsimme ihmiskaupan aiheeksi, sillä koimme opinnäytetyön tarpeelliseksi sosiaaalialalla ja tietoisuus ihmiskaupasta on ollut kovin vähäistä paikoissa, joissa olemme nostaneet aiheen esille. Lisäksi aihe on noussut ajankohtaisemmaksi opinnäytetyöprosessin aikana, vaikka se oli sitä jo aloittaessamme. Ihmiskauppa on hyvin laaja aihe, mutta halusimme rajata sen yleistietoon ihmiskaupasta sekä aikuisiin ihmisiin kohdistuvaan ihmiskauppaan. Lapsikauppa on tärkeä aihe, mutta emme halunneet keskittyä liikaa siihen, sillä aiheesta olisi mahdollista saada aikaan oma opinnäytetyö.

Opinnäytetyötä suunnitellessamme, ei ollut heti selvää, että tuotamme opinnäytetyöstämme oppaan. Olimme punninneet opasta yhtenä vaihtoehtona, mutta lopullinen idea tuli ohjaavalta opettajaltamme. Tämä ratkaisu vaikutti toimivimmalta ja hyödyllisimmältä vaihtoehdolta, jota tarvitaan työelämässä. Jo alussa ideana oli haastatella ihmiskaupan vastaisen työn parissa työskenteleviä henkilöitä, joilta keräämme lisää tietoa opinnäytetyöhömme ja oppaaseen. Teimme miellekartan

opinnäytetyön sisällöstä, josta nostimme merkittävimmät aiheet lyhyesti oppaan ideointiin.

Keskityimme aluksi opinnäytetyön teorian kasaamiseen, prosessointiin ja kirjoittamiseen. Koimme tärkeänä lisätä omaa tietoisuuttamme ihmiskaupasta ennen haastattelujen tekoa. Halusimme kysyä tarpeellisia kysymyksiä opinnäytetyöhön ja oppaaseen liittyen sekä mielestämme oli tärkeää pystyä keskustelemaan aiheesta haastateltavien kanssa. Teorian teon ohella keräsimme tietoa mahdollisista avainhenkilöistä, joilta saisimme tietoa opinnäytetyöhön ja oppaaseen teemahaastattelujen avulla (Kuvio 1). Perehdyimme moniin opinnäytetöihin ja lähteisiin, joiden kautta löysimme ihmiskaupan vastaisen työn merkittävimmät ja asiantuntevimmat haastateltavat. Olimme yhteyksissä eri henkilöihin sähköpostitse ja vähitellen saimme kokoon seitsemän henkilöä haastateltaviksi.

Kuvio 1. Tiedon kerääminen

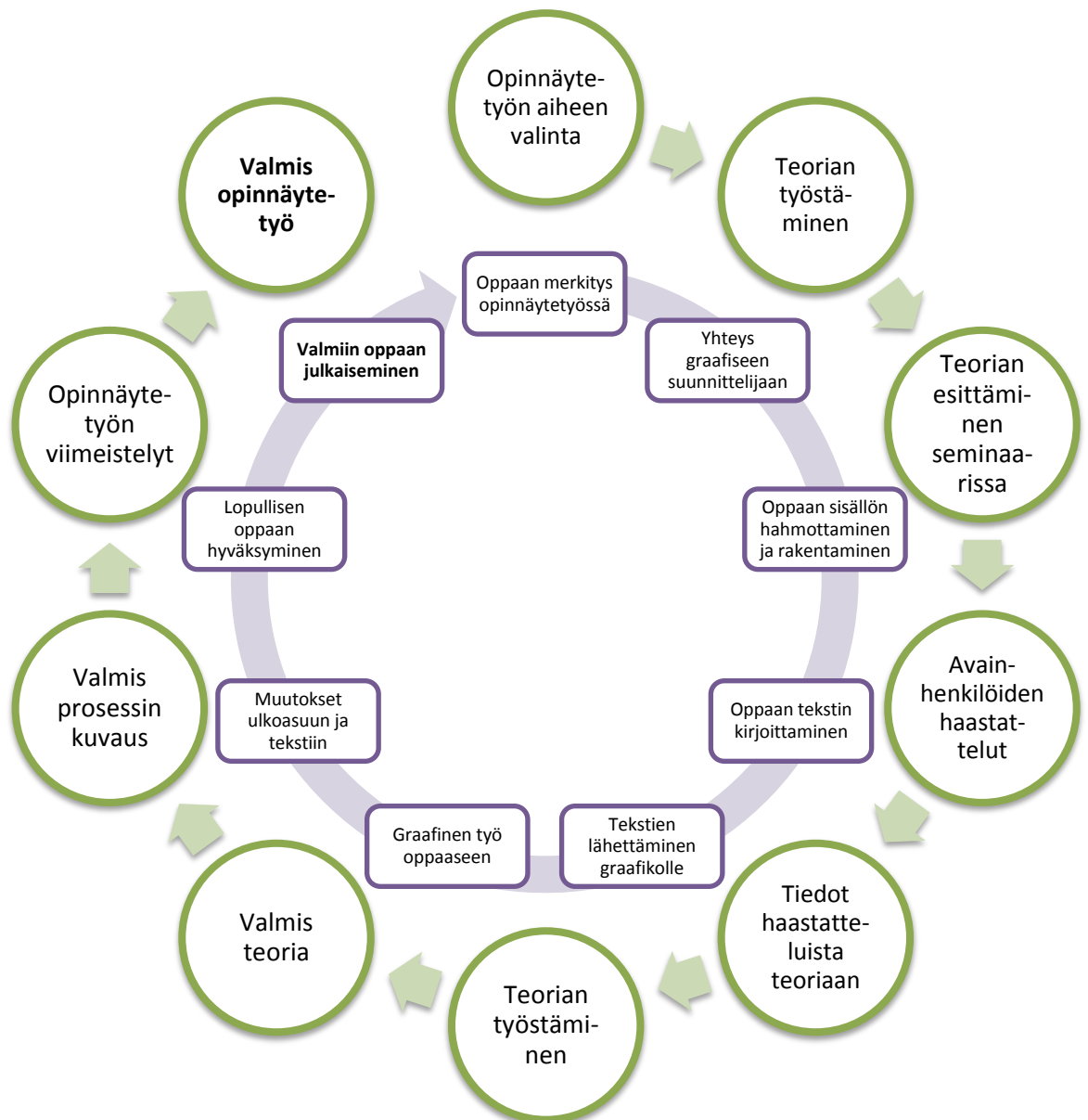
Teemahaastattelurunkomme (Liite 2) rakentui niistä teemoista, joita käsittelemme opinnäytetyössämme ja jotka koimme tärkeäksi sisältyä oppaaseen. Teemahaastattelurunko mukaili opinnäytetyön sisältöämme, mutta lisäksi halusimme selvittää sosiaali- ja terveysalan tietoutta ihmiskaupasta haastattelujen kautta. Toivoimme saavamme avainhenkilöiden haastattelujen avulla joitain esimerkkitapauksia ihmiskaupasta Suomessa, mutta valitettavasti näissä tapauksissa salassapitovelvollisuus esti esimerkkien kertomisen.

Teorian työstämisvaiheen aikana kävimme Tampereella maksuttomassa koulutuksessa, jonka aiheena oli ihmiskauppa. Koulutus oli osoitettu sosiaalialan ammattilaisille. Jälkeenpäin saimme koulutuksen luennoitsijoiden muistiinpanot heidän luennoistaan. Halusimme lisätä työmme luotettavuutta keräämällä tietoa mahdollisimman monesta ja erilaisesta lähteestä. Teoria ohjaa koko prosessin ajan oppaan sisältöä. Saatuaamme teoriaosuuden kirjoitettua ja valmiiksi, tarkastelimme

teoriaa sillä näkökulmalla, mitä tuomme oppaassa esille. Teoriaa on kerätty sen mukaan, mitä tietoa tarvitsemme oppaassa. Koimme, että oppaan täytyy olla selkeä ja tiivis, sillä teoriaa liittäessä oppaan tekstiksi, täytyi säilyttää ajatus perustiedoista. Tarkoituksena oli toteuttaa perustietopaketti, jolla pääsee alkuun ihmiskaupattietoudessa. Ajatuksenamme on, että oppaan lukijat, jotka ovat kiinnostuneita ihmiskaupasta, perehtyvät opinnäytetyöhömmme laajemman tiedon saamiseksi. Opas julkaistaan verkossa omilla Facebook-sivuilla, joista sitä on mahdollista lukea ja tulostaa vapaasti. Linkki Facebook-ryhmään: <https://www.facebook.com/groups/195707097433717/>. Kyseiset Facebook-sivut löytyvät hakusanoilla: ihmiskauppa ja opinnäytetyö. Facebook-ryhmän nimi on Älä sulje silmiäsi ihmiskaupalta.

Emme itse halunneet toteuttaa oppaan graafista ilmettä, sillä koimme, että aikamme ja taitomme eivät riitä sen onnistuneeseen toteuttamiseen. Koimme haasteekseen, ettemme pystyneet tarjoamaan minkäänlaista palkkiota tehdystä työstä. Sosiaalisen median kautta onneksemme meille ilmoittautui tuttava, joka on ammatiltaan graafinen suunnittelija, ja hän suostui toteuttamaan oppaamme graafisen ilmeen ilmaiseksi. Myöhemmin avaamme tarkemmin graafisen ilmeen syntyä.

Seuraavan kuvion (Kuvio 2) avulla haluamme havainnollistaa selkeämmin opinnäytetyön ja oppaan prosessikuvausta. Haastavaa on eritellä opinnäytetyön ja oppaan omia prosesseja, koska ne ovat niin selkeästi kytkettynä toisiinsa ja toisten prosesseihin. Opinnäytetyön edetessä oppaan idea ja sisältö selkiytyy. Alkuvaiheista saakka olemme tarkastelleet opinnäytetyön tietoja ja teoriaa oppaan sisällön näkökulmasta. Tärkeää oli saada teoria valmiiksi ennen oppaan työstämistä, sillä teoriatieto oli pohja oppaan sisällölle. Teoriatiedon kerääminen haastatteluja varten antoi meille pohdittavaksi, mitä tietoa voimme kerätä avainhenkilöitä haastatteleamalla, jota emme löydä muista lähteistä.

Kuvio 2. Opinnäytetyön ja oppaan prosessikuvaus

Haastattelut. Avainhenkilöt, joita haastattelimme, olivat toimineet ihmiskaupan vastaisen työn parissa jo useamman vuoden ajan. Heidän kokemuksensa ja tietonsa olivat peräisin erilaisista työnkuvista, mutta punaisena lankana säilyi ihmiskaupan vastainen työ. Lähestyimme avainhenkilöitä sähköpostitse lähettämällä heille liitteenä saatekirjeen (Liite 1) opinnäytetyöhömmme liittyen. Avainhenkilöt lupautuivat haastatteluihin, ja ottivat meidät vastaan omista kiireistään huolimatta, mitä arvostimme todella paljon. Lähetimme haastatteluun lupautuville temahaastattelurungon etukäteen sähköpostitse, jotta he pystyivät tutustumaan siihen ennen

haastattelua. Pääasiassa haastattelut toteutettiin kesän 2015 aikana. Yksi haastatteluista tehtiin jo aikaisin keväällä, ja tämän haastattelun kautta teimme joitain muutoksia teemahaastattelurunkoomme. Haastattelujen alussa pyysimme jokaiselta haastateltavalta luvan heidän nimensä ja tietonsa julkistamiseen opinnäytetyössämme ja oppaassamme. Kaikki haastateltavat suostuivat nimensä ja tietonsa julkaisemiseen, ja sovimme heidän kanssaan, että lopullinen opinnäytetyö ja opas lähetetään heidän luettavakseen sähköpostitse ennen lopullista julkaisua Theseuksessa. Pidimme tärkeänä, että jokainen haastateltava antoi nimensä ja tietonsa julkaistavaksi, sillä tämä lisää työmme luotettavuutta ja asiantuntevuutta. Nauhoitimme haastattelut omien puhelimiemme muistiin ja pystyimme säilyttämään haastattelut puhelimissamme, koska haastateltavat antoivat luvan nimen ja tietojen julkaisemiseen. Näin ollen haastattelut eivät olleet salaisia.

Seuraavaksi kerromme tarkemmin avainhenkilöistämme ja heidän haastatteluistaan. Helmikuussa 2015 teimme ensimmäisen haastattelumme ihmiskaupan vastaisen yhdistyksen, V.A.L.O. :n varapuheenjohtajan, Maija Joen kanssa. Maija Joki on opiskellut ihmisoikeuksia Liettuassa yliopistossa. Teimme suurimman osan haastatteluista Helsingissä. Rikosylikonstaapeli Kenneth Erikssonilla on laaja ja pitkäaikainen kokemus ihmiskaupan vastaisesta työstä sekä prostituution ja parituksen parissa tehdystä työstä rikospoliisissa. Nykyään hän työskentelee JR-ryhmässä, jolle kuuluu kaikki organisoituun, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvät tapaukset, kuten ihmiskauppa, jengitilanteet ja isommat ryöstöt. Nykyään nimi on muuttunut vakavan rikollisuuden tutkintayksiköksi. (Eriksson 2015.) Seuraavan haastattelun teimme Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistossa, jossa ylitarkastaja Maija Koskenoja antoi haastattelun. Yhdenvertaisuusvaltuutettu on kansallinen ihmiskaupparaportoiija, joka seuraa ihmiskauppaa maailmanlaajuisesti ja Suomessa. (Koskenoja 2015b.) Rikosuhripäivystyksessä, RIKU:lla aloitti maaliskuussa ihmiskaupan uhrien auttamistyön koordinaattori, Pia Marttila. RIKU tarjoaa tukea ja neuvoja rikoksen uhreille, heidän läheisilleen ja todistajille. Pia Marttilan koordinaattorin työ on muun muassa asiakas- ja vaikuttamistyötä sekä järjestöverkoston koordinoimista. (Marttila 2015.) Haastattelimme Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskuksen ylitarkastajaa Inkeri Mellasta. Hän työskentelee ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän parissa, joten saimme häneltä hyvin tietoa aiheesta. Pro-tukipisteen kansainvälisen työn koordinaattori, Essi Thesslund toimii nykyään

kyseisen järjestön kehittämispäällikkönä. (Thesslund 2015.) Pro-tukipisteen palvelut on tarkoitettu seksi- ja erotiikka-alalla työskenteleville naisille, miehille ja transihmisille. Lisäksi se toimii ihmiskauppaa vastaan. (Pro-tukipiste.) Yksi haastatteluista toteutettiin kirjallisena haastatteluna. Haastatteluun vastasi ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja, Sanna Kahari. Auttamisjärjestelmän toimistot sijaitsevat Joutsenon vastaanottokeskuksessa ja kyseinen vastaanottokeskus hallinnoi auttamisjärjestelmää (Kahari 2015b).

Jaoimme haastattelut ja kirjoitimme ylös ne tiedot, joita tarvitsemme opinnäytetyössä ja oppaassa. Meidän ei tarvinnut litteroida koko haastatteluja, koska emme tehneet laadullista tutkimusta, johon kuuluu osana haastattelujen litterointi. Pysytimme keräämään haastatteluista yksinomaan ne tiedot, joita tarvitsimme työsämme. Avainhenkilöiden haastatteluja avatessa etenimme teemojen mukaan ja keräsimme tiedot teemoittain. Monista haastatteluista käy samoja asioista ilmi, joten pyrimme yhdistämään niitä keskenään. Koko opinnäytetyöprosessin ajan vertailimme mielessämme, keskustellen ja kirjallisestikin opinnäytetyössämme joi-tain haastateltavien näkemys- ja mielipide-eroja. Haastatteluja tehdessä pitäy-dyimme tarkkaan haastateltavien omista sanoista niin.

Kysyimme avainhenkilöiden haastatteluissa, millainen oppaan tulisi heidän mielestään olla. Ehdotukset liittyivät muun muassa oppaan selkeyteen, pituuteen, konkreettisuuteen, luotettavuuteen, ammatillisuuteen sekä esimerkkitapausten hyödyn-tämiseen. Toiveena oli, että oppaasta kävisi ilmi, että Suomessa on ihmiskauppaa sekä siinä olisi tietoa uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Opasta suunnitelles-samme pidimme mielessämme nämä toiveet/ehdotukset, joita pyrimme noudatta-maan parhaamme mukaan. Haastateltavien mielipiteet oppaaseen liittyen mukaili-vat paljon omia ajatuksiamme ja suunnitelmiamme opasta ajatellen.

Oppaan graafinen ilme. Oppaan graafisesta ilmeestä vastaa graafinen suunnitte-lija Janika Kaunio. Saimme opinnäytetyön tekijöinä vaikuttaa paljon oppaan graafi-seen ilmeeseen. Samaan aikaan annoimme graafiselle suunnittelijalle melko va-paat kädet värimaailmasta ja kuvituksesta. Tekstiversion mukana jaoimme suun-nittelijalle omat ideamme ja toiveemme oppaasta. Halusimme muun muassa sel-keyttää oppaan ilmettä erillisillä tekstiruuduilla, jotka sisältyvät sivun tekstiin. Lo-pulliset päätökset tulivat aina opinnäytetyön tekijöiden kautta, koska pidimme tär-

keänä vaikuttaa oppaan graafiseen ilmeeseen. Graafinen suunnittelija vastasi oppaan kuvituksesta itse. Suunnittelija lähetti meille alustavia versioita oppaasta, joihin annoimme kommentteja ja muutosehdotuksia. Opinnäytetyöseminaarissa, jossa esittelimme valmiin työn, annoimme paikalla olleiden opiskelijoiden ehdottaa muutoksia oppaaseen. Seminaarista nousi esille muutama muutosehdotus. Tiedotimme suunnittelijaamme ehdotuksista ja omista muutosideoistamme sekä palautteesta, joita opinnäytetyömme ohjaavat opettajat antoivat.

2.3 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

OTK Venla Roth on tehnyt englanninkielisen väitöskirjan *Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings* (2011). Rothin väitöstutkimus käsittelee ihmiskaupan vastaisen toiminnan ihmisoikeusvaikutuksia. Tutkimuksessaan Roth arvioi ihmiskaupan vastatoimien onnistumista. Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on Rothin tutkimuksen mukaan keskeisin haaste ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa. Haasteet liittyvät lähinnä ihmiskaupan määritelmän hankaluuteen sekä päällekkäisyyteen muiden lähirikosten kanssa sekä siihen, että ihmiskauppa jää helposti piiloon. Roth on huolissaan siitä, että viranomaiskäytännöissä ja tuomioistuimissa ihmiskaupan uhreiksi tunnistetaan ainoastaan ilmeiset uhrin. Roth pohtii väitöskirjassaan ihmiskaupan uhrien oikeuksien ja oleskelun toteutumista: mikäli uhria ei tunnisteta, hänen oikeutensa eivät toteudu. Väitöskirjassaan Roth nostaa esille, että Suomen ihmiskaupan vastaisella toiminnalla on syrjiviä vaikutuksia muun muassa edellä mainittujen asioiden takia.

Venla Roth on kirjoittanut paljon ihmiskaupasta ja sen vastaisesta toiminnasta, joista joitakin käytämme työssämme lähteinä. Rothin kirjoituksista nousee esille ihmiskaupan vastaisen toiminnan kriittinen tarkastelu, sillä hän on huolissaan ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta. Mielestämme Rothin väitöskirja tuo hyvin esille ne haasteet, joita Suomen ihmiskaupan vastainen työ kohtaa. Uhrien oikeuksien toteutuminen rikosprosessissa ei ole sosiaalialan työntekijöiden vastuulla, mikä hankaloittaa uhrin auttamista. Uskomme, että tämän vuoden aikana

tapahtuneet lainsäädännölliset muutokset ovat viemässä eteenpäin Rothin ajatuksia Suomen lainsäädännön kriittistä tarkastelua ihmiskaupan näkökulmasta.

Hietaharjun pro gradu –tutkielmassa Ihmiskaupparikoksen uhri auttamisjärjestelmässä (Hietaharju 2014) tutkitaan ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän yhdenvertaisuutta uhrille tarjottavien palveluiden sekä auttamisjärjestelmien tasolla. Hietaharju perustaa tutkimuksensa lainopilliselle eli oikeusdogmaattiselle tutkimukselle. Tutkimuksen lähteitä ovat kansainväliset sopimukset, Euroopan unionin ja kansallinen lainsäädäntö sekä lainvalmisteluasiakirjat ja työryhmien mietinnät. Hietaharju nostaa työssään esille uhrikeskeisyyden ja viranomaisten velvollisuudet uhrin perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen ja turvaamiseen. Tutkimuksesta käy ilmi, että usein lainsäädännölliset puutteet liittyvät ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään kohdistuviin ongelmiin. Uhrien epätasa-arvoiseen kohteluun voi vaikuttaa tulkinnalliset ja epäselvät säännökset, jotka vaikeuttavat auttamisjärjestelmässä toimivien viranomaisten toimintaa ja työtä.

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää kriittisellä otteella. Työssä paneudutaan erityisesti auttamisjärjestelmän lainopilliseen toteutumiseen. Olemme törmänneet opinnäytetyötä tehdessämme Suomen lainsäädännön ongelmakohtiin ihmiskaupan uhrin auttamisen ja oikeuksien toteutumisessa. Auttamisjärjestelmän viranomaisilla ei ole tarpeeksi oikeuksia toteuttaa uhrin oikeuksia, jos esimerkiksi lainsäädäntö ei totea ihmiskaupan uhria uhriksi.

Eräs aiemmin tehty tutkimus on Knuutilan ja Pullisen (2010) tekemä opinnäytetyö Sosiaalialan työntekijöiden ammatillisista valmiuksista tunnistaa ja ohjata ihmiskaupan uhreja. Kyseisen opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa sosiaalialan työntekijöiden ammatillista tietämystä ja valmiuksia tunnistaa ja ohjata ihmiskaupan uhreja heille suunnattuun auttamisjärjestelmään. Kyseessä oli laadullinen tutkimus, jossa käytettiin teemahaastattelua. Opinnäytetyön tiedonkeruuta varten haastateltiin kuutta pääkaupunkiseudulla turvapaikanhakijoiden ja kotouttamisvaiheessa olevien pakolaisten parissa työskentelevää sosiaalityöntekijää ja ohjaajaa. Opinnäytetyöstä käy ilmi, että haastateltavat eivät kokeneet omaavansa valmiuksia tunnistaa ihmiskaupan uhreja riittävästi. He kaipaisivat koulutusta ja tietoa ihmiskaupasta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja ohjaamisesta. He olivat huolissaan mahdollisista uhreista, jotka jäävät vaille viranomaiskontakteja. Haas-

tattelujen perusteella uhreja ei tunnisteta turvapaikanhakijoiden vastaanotossa tai kotouttamisvaiheessa, vaan he siirtyvät alueellisten sosiaalipalveluiden alaisuuteen.

Tämän opinnäytetyön kautta kehitimme ideaa, kuinka lisätä tietoisuutta sosiaalialalla ihmiskaupasta ja ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta. Tutkimus herätti huolta siitä, ettei sosiaalialan viranomaistahoilla tunnisteta mahdollisia uhreja, eikä osata ohjata heitä avun pariin. Jonkin aikaa ideaa pyöritelyämme, päädyimme toteuttamaan oppaan sosiaalialalle, jonka tarkoituksena on jakaa tietoa.

Toinen aiemmin tehty tutkimus on hyvin vastaavanlainen omaan opinnäytetyöhömmä verrattuna. Milla Vainonen (2014) on tehnyt opinnäytetyön ihmiskaupasta Mongoliassa. Opinnäytetyön tuloksena Vainonen on toteuttanut oppaan Lähetysyhdistys Kylväjän työntekijöille aiheesta. Vainonen teki Mongolian harjoittelunsa parissa oppaan Lähetysyhdistys Kylväjän työntekijöille Suomessa ja ulkomailla. Oppaan tarkoituksena on tunnistaa ihmiskaupan uhreja Mongoliassa.

Vainosen opinnäytetyö on samankaltainen kuin meidän opinnäytetyömme. Molemmissa opinnäytetöissä on tehty opas, ja näillä oppailla on sama tavoite eli lisätä ihmiskaupan tietoisuutta. Opinnäytetyön ja oppaan sisällöt eroavat merkittävästi toisistaan, sillä Vainosen opas on suunnattu erityisesti Mongolian työhön sekä Lähetysyhdistys Kylväjän työntekijöille. Oman oppaamme tarkoituksena on jakaa tietoa Suomen sosiaalialan työntekijöille ja opiskelijoille omasta ihmiskauppatilanteestamme.

3 KANSAINVÄLINEN IHMISKAUPPA

Ymmärtääksemme nykypäivää ja ihmiskaupan tämän hetkistä tilannetta, täytyy tarkastella historiaa. Historiassa esiintyy orjuutta ja orjakauppaa, jotka ovat verrattavissa nykyaikaiseen ihmiskauppa –käsitteeseen (Bales 2008). Seuraavaksi tarkastelemme ihmiskauppaa orjuuden lähtökohdista, ja millaisia yhdistäviä tai erottavia tekijöitä nämä käsitteet pitävät sisällään. Tuomme esiin erilaisia kansainvälisiä sopimuksia ja yhteistyötahoja, jotka ovat vaikuttaneet merkittävästi ihmiskaupan vastaisessa työssä. Useimmat näistä sopimuksista ovat auttaneet siinä, että Suomessa on tehty lainsäädännöllisiä muutoksia 2000-luvun alusta lähtien. Tämän luvun tarkoituksena on kuitenkin syventyä nimenomaan kansainväliseen ihmiskauppaan sekä sen tilastollisiin lukuihin ja ilmenemismuotoihin.

3.1 Orjuudesta ihmiskauppaan

Balesin (2008, 18–19) pohdintojen mukaan voi todeta, että orjuus on läpi historian merkinnyt sitä, että ihmisen työvoima riistetään ja hän on toisen ihmisen hallinnan alla. Orjuudesta puhuttaessa ei ole kyse rodusta, ihonväristä tai omistussuhteesta, vaan keskeisimmät tunnusmerkit ovat väkivallan avulla tapahtuva hallinta sekä ihmisistä hyötyminen taloudellisesti. Tahdonvapauden riisto kuuluu myös tärkeäksi tunnusmerkiksi orjuutta tunnistaessa. Ihmiskauppaa tarkastellessa on hyvä olla tietoinen orjuuskäsitteestä ja ymmärtää sen merkitys historiassa.

Ihmiskauppaa on ollut maailmassa niin kauan kuin on ollut orjuutta ja orjakauppaa. Jo 6000 vuotta vanhoissa savipiirroksissa kuvataan orjia ja orjuutta. Maailman historiassa suurimmat imperiumit ovat kukoistaneet orjatyövoiman ansiosta. (Bales 2008, 8.) Egyptistä löydetyistä noin 4000 vuotta vanhoista papyruskääröistä käy ilmi kuinka orjista tuli elinkeino, jopa yksityisille kansalaisille. Noin vuonna 1790 eKr. syntyneissä ensimmäisissä kirjoitetuissa laeissa on asetettu selkeästi, että orjat ovat vähempiarvoisia kuin muut ihmiset. (Bales 2008, 17–18.) Ajan kuluessa orjuutta alettiin kyseenalaistaa ja ihmisten näkemys orjista alkoi muuttua, ja heitä alettiin pitää ihmisinä. Ensin orjuus oli vastenmielistä, sitten epäoikeutettua ja lopulta moraalisesti täysin sopimatonta. Ihmiset uskoivat ja kokivat onnistuneensa

orjuuden poistamisessa, jättämällä sen historiaan. Ongelmaksi muodostui se, että orjuuden laittomuus ei poistanut itse ongelmaa, vaan enimmäkseen piilotti sen näkyvistä. (Bales 2008, 8.)

Aluksi orjuutta koskevat kansainväliset sopimukset eivät koskeneet itse orjuutta, vaan pikemminkin orjakauppaa ja orjien kuljetusta. Orjuuden salliminen tai kieltäminen oli lähinnä valtioiden sisäinen asia, kun taas yksityiset henkilöt harjoittivat orjien kuljetusta valtioille kuulumattomilla alueilla. (Kimpimäki 2015, 383.) Vuonna 1926 hyväksyttiin orjuutta koskeva kansainvälinen yleissopimus (27/1927), joka oli keskeinen orjuuden kieltävä sopimus, ja joka muodosti kansainvälisen perusnormiston orjakaupan ja orjuuden vastustamisessa. Sopimuksessa valtiot sitoutuivat orjuuden, orjakaupan ja pakkotyön vastaiseen toimintaan. Tämän jälkeen kieltoja on omaksuttu kansainvälisellä tasolla kuten esimerkiksi edellä mainittua sopimusta täydentävässä ja vahvistavassa lisäsopimuksessa (17/1959), eräissä ILO:n sopimuksissa sekä ihmisoikeusasiakirjoissa. (Kimpimäki 2009, 184–185; Roth 2012, 248.)

Orjuuden, orjakaupan ja niin sanotun valkoisen orjakaupan (eli eurooppalaisten, valkoihoisten naisten kuljettaminen ulkomaille prostituutiota varten) vastustamisen kautta lähti liikkeelle ihmiskaupan vastustaminen (Kimpimäki 2009, 184–185). Voidaan sanoa, että nykyaikaisen ihmiskaupan vastustaminen alkoi 1990-luvulla. Euroopan sisäisten muuttoliikkeiden selvän kasvun myötä myös järjestäytyneet rikollisuus kasvoi. Tästä huolestuen kansainvälinen yhteisö alkoi valmistella uutta kansainvälisoikeudellista asiakirjaa, jonka tarkoituksena oli heikentää toimintaedellytyksiä rajat ylittäviltä järjestäytyneiltä rikollisryhmiltä. Järjestäytyneen rikollisuuden muodoiksi valittiin ihmiskauppa, ihmissalakuljetus ja laitton asekauppa. (Kimpimäki 2009, 189; Roth 2012, 248–249.)

Vuonna 1953 Euroopan neuvosto teki yleissopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemiseksi. Sopimuksessa kielletään orjuus ja taataan kaikille oikeus elämään. Myöhemmin sopimusta on täydennetty useilla pöytäkirjoilla. (Vähemmistövaltuutettu 2010, 34.) 47 valtiota on liittynyt sopimukseen tai ratifoinut sen vuonna 2011 (Council of Europe 2011). Tämä sopimus ei puutu täysin suoraan ihmiskauppaan, vaan liittyy sopimuksen määriteltujen oikeuksien ja vapauksien toteuttamiseen jäsenvaltioissa (Vähemmistövaltuutettu 2010, 34). Yleissopi-

muksen pohjalta on perustettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ylikansallinen valvontajärjestelmä, joka jakaa tuomioita yksilöiden tekemien valitusten perusteella. Valitusten pohjalta, tuomioistuin valvoo, että sopimusvaltiot noudattavat ihmisoikeussopimusta. (Ojanen 2010, 5.)

Vuonna 2000 Yhdistyneet kansakunnat ovat solmineet kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen (20/2004), Palermon sopimuksen. Sopimukseen on liitetty ihmiskauppaa koskeva pöytäkirja, jonka tavoitteena on ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa, suojella ja auttaa ihmiskaupan uhreja sekä tehostaa valtioiden välistä yhteistyötä. Kyseisessä lisäpöytäkirjassa mainitaan kolme määrittäjää ihmiskaupalle: keino, tekotapa ja tarkoitus. Nämä kolme tekijää nousevat esille ihmiskaupan määritelmässä. Tuon määritelmän mukaan ihmiskaupalla tarkoitetaan ihmisen rekrytoimista, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista käyttäen voimaa, pakottamista, ryöstämistä, uhkailua, petosta, oman vallan väärinkäyttöä, toisen haavoittuvan aseman hyödyntämistä tai maksun antamista tai vastaanottamista siinä tarkoituksessa, että ihminen alistetaan toisen ihmisen vallan alle hyväksikäyttötarkoituksessa (Kuvio 3). (Chalke & Blair 2011, 13; Kimpimäki 2009, 207.) Kyseinen sopimus on ollut yksi vaikuttavimmista tekijöistä niin Suomen kuin muunkin maailman ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Kuvio 3. Ihmiskaupan määritelmä Palermon sopimuksen lisäpöytäkirjan mukaan

Toinen erittäin merkittävä tekijä ihmiskaupan vastaisessa kansainvälisessä työssä on ollut vuoden 2005 toukokuussa tehty kansainvälinen sopimus eli yleissopimus

ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (CETS No. 197, engl. Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings). (Kansainvälinen ihmiskaupparaportointi 2014, 51.) Tämän sopimuksen takana on ollut Euroopan neuvosto eli EN. Kyseinen sopimus tarkastelee laajemmin ihmiskauppaa ihmisoikeusnäkökulmasta. Yleissopimus kattaa myös ihmiskauppatilanteet valtion sisäisenä sekä muuna kuin järjestäytyneen rikollisuuden hallitsemana ihmiskauppana. (Pentikäinen 2006, 68–69.) Yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 2008, ja Suomeen vuonna 2012 (Kansainvälinen ihmiskaupparaportointi 2014, 51).

Näiden lisäksi yli sata maata on allekirjoittanut ja ratifoinut YK:n ihmiskauppatokollan, joka edellyttää mailta yhteistyötä ja toimintaa, jotta ihmiskauppa saataisiin estetyksi ja tukahdetuksi sekä syylliset rangaistuksi. (Chalke & Blair 2011, 38; Roth 2010, 244.) Euroopan Unioni on hyväksynyt useita ihmiskaupan vastaisia lainsäädäntöinstrumentteja (Roth 2010, 244). Esimerkiksi vuonna 2000 on hyväksytty EU:n perusoikeuskirja, jossa viitataan ihmiskaupan kieltämiseen sekä orjuuden ja pakkotyön kieltämiseen. Vuonna 2002 EU:n neuvoston hyväksymä ihmiskaupan torjuntaa koskevan puitepäättöksen (2002/629/YOS) tavoitteena on muun muassa lähentää jäsenvaltioiden lainsäädäntöä koskien poliisiyhteistyötä ja oikeudellista yhteistyötä ihmiskaupan torjunnassa sekä vahvistaa yhteisiä säännöksiä Euroopan tasolla. Lisäksi EU:n jäsenmaita velvoittaa direktiivi eli niin sanottu uhri-direktiivi, jonka tarkoituksena on taata rikoksen uhrin oikeudet valtion puolesta. (Pentikäinen 2006, 71.)

Nykyään ihmiskauppa on kriminalisoitu yhteisten mittapuiden mukaan kaikissa Euroopan Unionin jäsenvaltioissa. Kuitenkin ihmiskauppasäännösten mukainen tulkinta ei ole yhdenmukaista kaikissa jäsenvaltioissa. (Roth 2010, 244.) Monet lähteet (kts. Chalke & Blair 2009; Roth 2010; Roth 2012) vihjaavat tulkintojen eroavaisuuksien johtuvan ihmiskaupan määritelmän vaikeudesta. Ihmiskauppaa tunnistettaessa ongelmaksi usein muodostuu ihmiskauppaan rinnastettava rikollisuus. Voidaankin todeta, että ei ole vielä täysin selkeää ja yksiselitteistä määritelmää ihmiskaupalle, vaikka Palermon sopimuksessa kattavasti määritellään ihmiskauppaa. Kyseistä määritelmää pidetään kuitenkin yleiskattavimpana ja hyväksytyimpänä ihmiskauppaa määriteltäessä.

3.2 Ihmiskaupan monimuotoisuus

Ihmiskaupasta puhuttaessa on huomioitava, että toisin kuin orjuudessa ihmiskaupan uhri ei ole kahlittu orja kellarissa (Eriksson 2015). Ihmiskaupassa on kyse toisen ihmisen hyväksikäyttämistä ja kontrolloimisesta sekä tämän haavoittuvan aseman hyödyntämisestä. Helposti ihmiskauppa –käsite yhdistetään samankaltaisiin ilmiöihin, kuten prostituutioon, paritukseen sekä ihmissalakuljetukseen. Kaikki nämä ilmiöt voivat liittyä ihmiskauppaan, mutta ihmiskauppa ei ole verrattavissa suoranaisesti näihin. Esimerkiksi ihmissalakuljetuksessa avustetaan henkilö laittomasti rajan yli korvausta vastaan, kun taas rajojen yli käytävässä ihmiskaupassa tilanteeseen liittyy huijaamista tai pakottamista orjuuteen tai orjuuden kaltaisiin oloihin. (Korhola 2006.) Ihmiskaupasta puhuttaessa se nähdään usein prostituutiona tai seksuaalisena hyväksikäyttönä. Tämän takia on tärkeää selventää ihmiskaupan monimuotoisuutta ja sen erilaisia ilmenemismuotoja. Ihmiskauppa ei aina näyttäydy meille samanlaisena, vaan sen monimuotoisuus, esimerkiksi tekijän ja tavan eroavaisuuksilla, asettaa haasteita sen tunnistettavuudessa. Ihmiskauppatapaukset ovat kaikki yksilöllisiä ja eroavat toisistaan monin eri tavoin. Tämän vuoksi ihmiskaupan ja ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on haastavaa.

Ihmiskaupan ilmenemismuodot. Ihmiskaupalla ja sen aiheuttamalla hyväksikäytöllä on useita ilmenemismuotoja. Usein ihmiskaupan uhrit joutuvat seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, esimerkiksi prostituutiossa tai muuna seksuaalisena hyväksikäyttönä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa onkin ihmiskaupan yleisin muoto. Uhrit voivat joutua hyväksikäytetyiksi myös työperäisesti eli uhrit pakotetaan työskentelemään heikoin työehdoin huonoissa olosuhteissa. Työperäiseen hyväksikäyttöön voi liittyä seksuaalista hyväksikäyttöä ja väkivaltaa. Työperäistä ihmiskauppaa verrataan usein myös pakkotyöhön. Pakkotyötä voi esiintyä esimerkiksi kotitalouksissa, siivousalalla, rakennusalalla, ravintoloissa ja hotelleissa. Ihmiskauppa voi olla myös elinten tai kudosten kauppaa, pakkoavioliit-toja, lasten myymistä ja ostamista adoptiotarkoituksessa ja jopa kerjäämistä. (Chalke & Blair 2011, 56, 72; Roth 2012, 245–246).

Ihmiskaupasta puhuttaessa törmää termiin ”seksiperäinen ihmiskauppa”, joka on seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai prostituutioon liittyvää ihmiskauppaa. Nykyään pyritään pääsemään eroon termistä ”seksiperäinen” seksuaaliseen hyväksikäyt-

töön liittyvästä ihmiskaupasta puhuttaessa. Termi ”seksiperäinen” viittaa siihen, että kyseinen ihmiskaupan muoto johtuu seksistä. Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa -termiä pyritään saamaan viralliseksi termiksi. (Thesslund 2015.) Työperäisestä ihmiskaupasta puhuttaessa törmätään usein termiin ”pakkotyö”. Työperäisellä ihmiskaupalla tarkoitetaan pakkotyötä tai vastaavanlaista uhrin hyväksikäyttöä. Pakkotyö ei ole vain työlainsäädännön tai työ-olojen laiminlyöntiä, vaan siihen liittyy vakavampia rikkeitä. (Jokinen, Ollus & Viuhko 2011, 51, 74.)

Suurin osa ihmiskauppaa uskotaan olevan rajat ylittävää rikollisuutta, mutta on hyvä huomioida, kuinka yhä useammin ihmiskauppa on maiden sisäistä. Ihmiskaupan uskotaan myös liittyvän usein järjestäytyneeseen rikollisuuteen, laittomaan maahantuloon tai laittoman maahantulon järjestämiseen. Ihmiskaupan uhreilla voi kuitenkin olla lupa oleskella maassa ja tehdä työtä. (Roth 2012, 246.)

Ihmiskaupan laajuus. Tarkkaa ja todenperäistä arviota ihmiskaupan uhrien maailmanlaajuisesta lukumäärästä on vaikea sanoa. ILO:n (International Labour Organization) arvion mukaan pakkotyötä joutuu tekemään 12,3 miljoonaa ihmistä, luku sisältää myös ihmiskaupan uhrit. Muiden lähteiden arviot ihmiskaupan uhrien lukumäärästä vaihtelevat neljästä miljoonasta 27 miljoonaan. (Sarkonen 2008.) UNICEF:n mukaan 1,2 miljoonaa lasta joutuu vuosittain ihmiskaupan uhriksi. On arvioitu, että kaksi lasta minuutissa myydään seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Chalke & Blair 2009, 14.) Ihmiskauppaa pidetään yhtenä aikamme suurimpana ja vaikeimpana ihmisoikeushaasteena. Kyseessä on yksi tuottoisin laitton bisnes maailmassa ase- ja huumekaupan rinnalla. (Mäkelä & Hiltunen 2015.) Vuonna 2006 Euroopan neuvosto arvioi maailmanlaajuisessa ihmiskaupassa liikkuvan vuosittain noin 32 miljardia euroa. Ihmiskauppabisnes on hyvin houkuttelevaa, koska tuotot ovat suuria ja tuomioita tulee harvoin. (Sarkonen 2008.) Esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tuottojen arvioidaan liikkuvan samoissa luvuissa kuin Coca-Cola –virvoitusjuomayhtiön sekä American Express –luottokorttiyhtiön vuosituotot. (Rendic 2005, 97.) Pro-tukipisteen ihmiskaupan koordinaattori Essi Thesslund (2015) muistuttaa tilastotietojen kriittisestä tarkastelusta. Tilastot vanhenevat ja eri maissa tilastoihin päätyvät tulokset tutkitaan eri lailla.

Valitettavan usein ihmiskauppatapauksiin liittyy vahvasti psykologista vallankäyttöä. Hyväksikäyttäjällä voi olla taloudellisen riippuvuussuhteen lisäksi henkinen yliote uhriin, kuten perhe- tai rakkaussuhde. Hyväksikäyttäjän ja uhrin välillä ollessa tunneside, on vaikeampi tunnistaa uhria, sillä hänen lojaalisuutensa hyväksikäyttäjää kohtaan on hallitseva. Erityisesti naisten kohdalla syötteinä toimivat ”lover boyt”, jotka johdattelevat rakastumaan itseensä ja lopulta prostituutioon. (Sarkonen 2008.) Työperäisessä ihmiskaupassa tekijät ja uhrin ovat tuttuja entuudestaan. Läheisten ihmissuhteiden merkitys on tärkeä huomioida, kun pohditaan ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja heidän avunhakemistaan. (Roth 2012, 246.) YK:n raportin mukaan (United Nations Report 2011) 54 prosenttia ihmiskauppiaista on uhreille tuntemattomia, ja 46 prosenttia uhreille tuttuja.

Ihmiskaupan uhrin. Ihmiskaupan uhreista puhuttaessa usein ajatellaan sen kohdistuvan ainoastaan naisiin, vaikka miehet ja erityisesti lapset ovat yhtä suuressa vaarassa joutua ihmiskaupan uhreiksi. Noin puolet ihmiskaupan uhreista on lapsia. Naisten ja nuorten tyttöjen on usein helpompi päätyä ihmiskaupan uhriksi. Tähän vaikuttanee naisten huonompi asema ja syrjintä, mikä näkyy esimerkiksi naisten kouluttamattomuutena, työttömyytenä ja köyhyytenä. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n mukaan 98 prosenttia seksuaaliseen hyväksikäyttöön kaapatuista on naisia ja tyttöjä. Naiset ja tytöt usein huijataan seksikauppaan mukaan tyhjiillä lupauksilla rahasta ja matkailusta tai hyvin palkatuista töistä esimerkiksi siivoojina, tarjoilijoina, tanssijoina tai malleina. Monet seksiorjiksi joutuvat naiset ovat voineet työskennellä vapaaehtoisesti prostituoituina jo aiemmin, mutta joutuneet jossain vaiheessa ihmiskaupan uhriksi. Ihmiskauppiat hyödyntävät myös pakkoavioliittoja, jolloin tyttöjä voi ostaa suoraan heidän vanhemmiltaan, vanhempien asettaessa hinnan tyttärensä tulevalle aviomiehelle. (Chalke & Blair 2011, 32, 56, 92, 98, 123.)

ILO:n (International Labour Organization 2012, 13) maailmanlaajuisen ihmiskauppa-arvion mukaan maailmassa on 20,9 miljoonaa pakkotyön uhria. YK:n arvion mukaan tähän lukuun kuuluu myös työperäisen ihmiskaupan uhrin, joita ovat lähinnä naiset ja lapset. Heidät pakotetaan työskentelemään muun muassa kaivoksissa, kalastuksessa, rakennustyömaalla ja teollisuudessa. Heitä voidaan käyttää myös sotilaina tai pakottaa huumeiden salakuljetukseen tai kerjäämiseen. (Autio & Karjala 2014, 176.)

Ihmiskaupan vastaiset toimet. Ihmiskauppaa vastaan on tehty paljon erilaisia toimia sekä yhteisiä sopimuksia ja päätöksiä, mutta silti ihmiskauppa näyttää kasvavan koko ajan. Syitä ihmiskaupan kasvuun on useita – selkein syy on raha. Ihmiskauppa on taloudellisesti hyvin kannattavaa, mikä houkuttelee rikollisia ja tavallisia ihmisiä hyötymään muiden heikosta asemasta. Toisena merkittävänä tekijänä mainitaan korruptio. Joissain valtioissa hallitukset ja viranomaistahot ovat helposti lahjottavissa, ja jopa heidän oma moraalinen katsomuksensa ihmiskauppaa puolustava ja sen hyväksyvä. Kyseiset vaikuttajat hyötyvät usein ihmiskaupasta esimerkiksi käyttämällä prostituutiota. Kriittistä tarkastelua vaatii erilaisten poliittisten ja jopa terrorismia harjoittavien ryhmien yhteistyö ihmiskaupassa. Eräs syistä on nykyaikainen globalisaation kasvu ja tietotekniikan nopea kehitys. Internetin välityksellä tapahtuu paljon ihmiskauppaa, jota ei edes tiedosteta, esimerkiksi pornografiaan ja live-seksiin voi liittyä ihmiskauppaa. Viimeinen ja merkittävä syy on jatkuva kysynnän kasvu. (Rendic 2015, 22–24.)

Rikosylikonstaapeli Kenneth Erikssonin (2015) mukaan tärkeintä ihmiskaupan vastaisessa työssä olisi saada aikaan normien ja asenteiden muutos, joka lähtee opettamalla lapsille ihmisarvon ja tasa-arvon kunnioittamista sekä seksin ostamisen vastustamista. Tällä tavalla seksinostajat vähenisivät, sillä lakia muuttamalla ei voida muuttaa ihmisten omia asenteita ja normeja. V.A.L.O.-yhdistyksen varapuheenjohtaja Maija Joki (2015) nostaa myös esille, että yksi suuri ongelma ihmiskaupan vastaisessa työssä ovat asenteet ihmiskauppaa kohtaan. Joko ihmiset ajattelevat, ettei sitä ole tai sitten he eivät halua tietää sen olemassaolosta, jolloin vastuu sysätään helposti uhrille.

4 IHMISKAUPPA SUOMESSA

Yhdysvaltain ulkoministeriön julkaiseman ihmiskaupparaportin mukaan (Trafficking in Persons Report 2013) Suomi on yksi ihmiskaupan kauttakulku- ja kohdemaamaailmanlaajuisessa ihmiskaupassa. Vaikka kyseisessä raportissa Suomi säilytti paikkansa parhaiten ihmiskauppaa vastaan taistelevien maiden joukossa, ei se tarkoita sitä, ettei tämä olisi Suomessa ongelma. Suomessa ihmiskauppatapauksia arvioidaan olevan vuosittain kymmenistä satoihin. Ongelmana on, että tapauksia on ollut vaikea tunnistaa ja harvat näistä rikoksista päätyvät käsiteltäviksi tuomioistuimiin. (Roth 2012, 246.) Ihmiskauppaa ei joko tunnisteta ollenkaan tai sitä tutkitaan muunlaisena rikoksena kuin ihmiskauppana. Ihmiskaupan uhrit voivat jäädä ilman apua tai heidät voidaan poistaa kokonaan maasta. (Roth 2011b.)

Suomessa ihmiskaupan vastainen työ kehittyi koko ajan. Uutisista löytyy enenevässä määrin ihmiskauppatapauksia, joita käsitellään tuomioistuimissa. Lainsäädännöllä on hyvin keskeinen merkitys ihmiskaupan vastaisessa työssä, vaikka se onkin vain osa tehokasta työtä (Kahari 2015a). Suomen lainsäädäntö ihmiskaupasta on kehittynyt 2000-luvun alkupuolelta vähitellen, ja kehittyi koko ajan. Viimeisimpänä ovat vuonna 2015 rikoslakiin ja niin sanottuun vastaanottolakiin tulleet muutokset.

4.1 Ihmiskaupan vastainen lainsäädäntö Suomessa

Ihmiskauppa on suhteellisen uusi käsite Suomessa. Vuonna 2003 Yhdysvaltain hallitus julkaisi raportin ihmiskauppaan liittyen, jossa Suomea toruttiin ihmiskaupan vastaisen toiminnan tehottomuudesta. (Sarkonen 2008.) Lainsäädäntöä uudistettiin ja ihmiskauppaa koskevat säädökset tulivat rikoslaisissa (39/1889) voimaan 1.8.2004. Rikoslain mukaan ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa ovat vankeudella rangaistavia tekoja, ja myös näiden yrityksestä rangaistaan.

Tammikuussa 2007 voimaantulleet lainsäädäntömuutokset tehtiin lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. Nykyisin puhutaan niin sanotusta vastaanottolaista (746/2011), joka liittyy ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään. Kesällä 2006 tuli voimaan muutokset ulkomaalaislakiin

(301/2004), jotka liittyivät ihmiskaupan uhrien oleskeluun Suomessa. Otettiin käyttöön niin sanottu uhrilupa, jonka tarkoituksena oli turvata ja tukea ihmiskaupan uhria hänen erityisen haavoittuvassa asemassaan. Tällä luvalla tarkoitetaan tilapäistä oleskelulupaa, jonka voi myöntää uhrille tutkinnallisista ja oikeuskäsitteellisistä syistä. (Kansallinen ihmiskaupparaportoiija 2014, 22–23.) Vuonna 2005 hyväksyttiin Suomen ensimmäinen ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma. Kyseisessä toimintasuunnitelmassa havainnollistetaan toimenpiteitä, jotka liittyvät ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. (Ihmiskaupan vastainen suunnitelma 2005.)

25.6.2008 valtioneuvosto hyväksyi ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman, joka määrittelee Suomessa toteutettavat ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet. Tällöin myös nimettiin vähemmistövaltuutettu Suomen kansalliseksi ihmiskaupparaportoijaksi. Ihmiskaupan vastainen tarkennettu suunnitelma korostaa Suomen valtion viranomaisten ja Suomessa toimivien kansalaisjärjestöjen sekä kasvatuslaitosten kehityspisteitä ihmiskaupan vastaisessa työssä. Toimintasuunnitelman pääkohdiksi luetellaan ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja etsivän työn kehittäminen, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen asettaminen, ihmiskaupan ehkäiseminen sekä tiedon ja tietoisuuden lisääminen. (Ihmiskaupan vastainen tarkennettu suunnitelma 2008.) Tuolloin Suomella oli vielä vähän kokemuksia ihmiskaupasta ja ainoastaan yksi tuomio ihmiskauppaan liittyen (Sarkonen 2008). Suomen lähestymistapa ihmiskauppaan on tarkennetun toimintasuunnitelman mukaan uhrikeskeinen ja se huomioi kolmannen sektorin roolin tärkeyden. Toimintasuunnitelma osoittaa, että ihmiskaupan uhreille on olemassa toimiva auttamisjärjestelmä, mutta uhreja ei silti löydetä. Haasteeksi tässä nousee uhrien tunnistamattomuus. Todellinen tietoisuus ihmiskaupasta on jäänyt vähälle monilla eri toimialoilla Suomessa. (Kukkonen 2009, 86–89.)

Ihmiskauppaan liittyviä rikosasioita ei yleensä käsitellä tuomioistuimissa (Roth 2012, 246). Tuomioistuimet antoivat yhteensä kymmenisen tuomiota ihmiskaupasta kevääseen 2014 mennessä. Kesällä 2006 annettiin ensimmäistä kertaa seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva ihmiskauppatuomio. Vuonna 2012 annettiin ensimmäistä kertaa tuomiot työperäisestä ihmiskaupasta. Poliisilaitoksen tilastojen mukaan ilmoitettuja ihmiskaupparikoksia vuosina 2007–2014 on tullut yhteensä

108. (Ihmiskaupparaportoiija 2014, 40, 42.) Ilmoitetuista rikoksista harva päätyy käsittelyyn tuomioistuimeen. Joistain teoksista (kts. Kimpimäki 2015; Roth 2011a; Roth 2012) ja yhteenvedoista käy ilmi, että useat oikeuteen viedyt ihmiskauppata-paukset tuomitaan jonain muuna kuin ihmiskauppana. Tapaukset voidaan tuomita esimerkiksi parituksena tai laittoman maahantulon järjestämisenä. Rikoksista rangaistaan, vaikka olisi tärkeää tuomita rikos ihmiskauppana kyseisen rikoksen tunnusmerkkien täytyessä. Esimerkiksi joissain tapauksissa uhrin oikeanlaiseen avustamiseen ja oleskelulupaun vaikuttaa se, onko tuomio ihmiskaupasta vai jostain siihen rinnastettavasta (Roth 2012, 263).

Venla Roth (2012, 269–270) uskoo, että Suomessa tehokas ihmiskaupan vastainen toiminta edellyttäisi Suomen lainsäädännön kokonaistarkastelua ja vakiintuneiden viranomaiskäytäntöjen kriittistä arviointia sekä valmiutta muuttaa ihmisissä syvälläkin olevia asenteita. Yksi Rothin (2011) keskeisimpiä toimenpideehdotuksia ihmiskaupasta on se, että panostettaisiin erityisesti myös poliisin ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Parannusta on tapahtunut mutta, tarvittaisiin enemmän panostusta poliisin puolelta, erityisesti paljastavaan ihmiskaupan vastaiseen toimintaan. Poliiseilta ei voida kuitenkaan odottaa, että he selviäisivät työtaakastaan ilman riittäviä resursseja ja johdon tukea.

Ihmiskaupan esitutkintaa aloitetaan nykyään harvoin. Auttamisjärjestelmään haakeutuu ihmiskaupan uhreja, mutta esitutkintaa ja rikosprosessia ei aina aloiteta heidän kohdallaan. Auttamisjärjestelmä ja rikosprosessi toimivat osin eri lähtökohdista ja periaatteista, mikä vaikeuttaa virallista ihmiskaupan uhrin tunnistamista. Esimerkiksi auttamisjärjestelmän tarkoitus on tarjota apua kaikille mahdollisille ihmiskaupan uhreille, kun taas rikosprosessin aloittamiseen tarvitaan selkeät ja tarkat tunnusmerkit ja todisteet. (Ihmiskaupparaportoiija 2014, 42.)

Suomen ihmiskaupan vastainen työ on edennyt viime vuosina merkittävästi. Ihmiskauppaa tunnistetaan nykyään paremmin kuin aiemmin. (Ihmiskaupparaportoiija 2014, 11.) Essi Thesslund arvelee tunnistettavuuden kasvaneen käytännön työn sekä ihmisten tietoisuuden lisääntyttyä, ja tämän johdosta uhreja tunnistetaan enemmän (Thesslund 2015). Esimerkiksi ihmiskauppaa koskevien esitutkintojen, syyteharkintojen ja tuomioiden määrä on noussut. Auttamisjärjestelmään ohjautuu enemmän uhreja kuin aiemmin. Suomessa tunnistetaan enimmäkseen työperäistä

hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa, toisin kuin muissa EU: n jäsenvaltioissa. Suomesta turvapaikkaa hakevat henkilöt, jotka ohjautuvat auttamisjärjestelmään, ovat jo ulkomailla ollessaan joutuneet seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Vastaanottokeskuksen työntekijät ja oikeusavustajat ohjaavat yleensä nämä henkilöt auttamisjärjestelmään. (Ihmiskaupparaportointi 2014, 11.)

Eva Biaudet (2008) näkee kansainvälisen yhteistyön erityisen tärkeänä ihmiskaupan vastaisessa työssä. Maiden, joista ihmiskaupan uhrit tulevat sekä maat, joihin he päätyvät, tulisi toimia yhteistyössä toistensa kanssa. Rajojen ulkopuolelle sijoitettavaan yhteistyöhön kaivataan poliisin, oikeuslaitoksen, rajaviranomaisten ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä. (Sarkonen 2008.) Kansainvälisellä tasolla tulokset näyttävätkin, että tehokkainta ihmiskaupan vastaista toimintaa on siellä, missä viranomaiskäytännöt sekä lainsäädäntö tukevat uhrien tunnistamista ja avun piiriin ohjautumista. (Roth 2012, 246).

Helsingin käräjäoikeudessa huhtikuussa 2013 vireille tulleessa jutussa kahta tsekkiläis-miestä syytettiin tsekkiläiseen naiseen kohdistuneesta törkeästä ihmiskaupasta. Syytteen mukaan miehet olivat käyttäneet hyväkseen naisen taloudellisesta tilanteesta, kielitaidottomuudesta ja sosiaalisesta asemasta sekä psyykkisestä ja fyysisestä tilasta johtuvaa riippuvaista asemaa ja turvatonta tilaa. Miesten katsottiin myös erehdyttäneen naista Suomessa tehtävän työnlaadusta. Miehet olivat syytteen mukaan värvänneet naisen Tsekeissä, kuljettaneet hänet ensin Prahaan ja sieltä Suomeen ja majoittaneet hänet helsinkiläiseen hotelliin saattaakseen hänet siellä seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Syyttäjä syytti vastaajia toissijaisesti törkeästä parituksesta ja vammantuottamuksesta. Vammantuottamukseen liittyvä syyte liittyi niihin vakaviin fyysisiin ja psyykkisiin vammoihin, jotka seksin myymisestä naiselle aiheutui. Käräjäoikeudessa syyte ihmiskaupasta hylättiin ja vastaajat tuomittiin parituksesta ehdollisiin vankeusrangaistuksiin. Paritussyytteen rinnalla ollut syyte vammantuottamuksesta samoin kuin asianomistajan korvausvaatimukset hylättiin. Ihmiskauppasyytteen osalta kahden ihmiskaupassa käytetyn osatekijän, tekotavan ja teon tarkoituksen, katsottiin täyttyneen. Kahden vastaajan sekä kolmannen, tuntemattomaksi jääneen henkilön katsottiin yksissä tuumin värvänneen, kuljettaneen ja majoittaneen asianomistajan saattaakseen hänet ihmiskauppasäännösten mukaisen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Syytteessä esitettyjen keinojen osalta käräjäoikeus totesi, että asiassa oli jäänyt näyttämättä, että vastaajien teossa olisi käytetty hyväksi asianomistajan riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa, erehdyttämistä tai erehdyksen hyväksikäyttämistä tai kavaluutta. Tämän vuoksi vastaajien menettelyn ei katsottu täyttäneen ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistöä. (Kansallinen ihmiskaupparaportointi 2010, 81–82.)

Edellinen esimerkkitapaus kuvaa hyvin sitä, kuinka ihmiskauppatapaukset voidaan tuomita parituksena tai törkeänä parituksena. Vuoden 2015 alussa rikoslakia täsmennettiin ihmiskauppaa ja paritusta koskevien rangaistussäännösten osalta. Näillä muutoksilla tarkennettiin ihmiskaupparikosten ja paritusrikosten eroavaisuuksia. Esimerkiksi alle 18-vuotiaan parittamista arvioidaan heti ihmiskaupparikoksena. Kiskonnantapaisesta työsyrynnästä kiinnijäänyt yritys tai yhteisö voidaan tuomita yhteisösakkoon tai jopa liiketoimintakieltoon. (Kettunen 2015.)

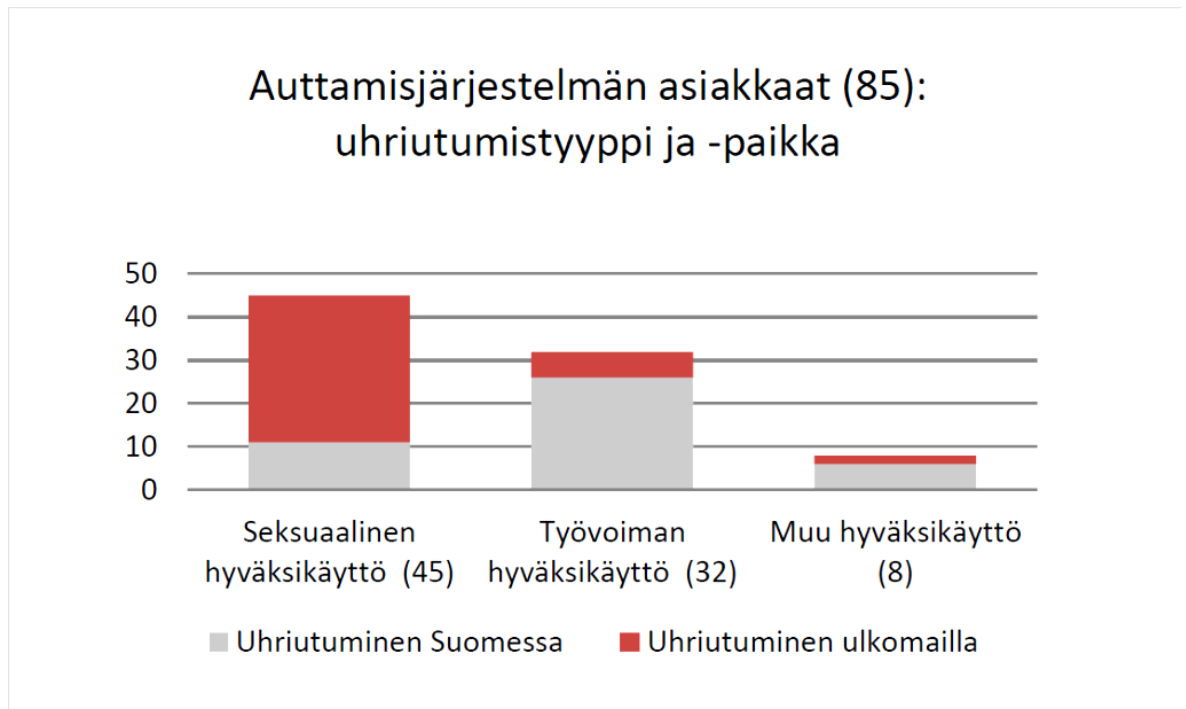
Lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ulkomaalaislakiin tehtiin eduskuntaan muutosesitys, jonka tarkoituksena oli kehittää ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää. Kyseiset lakimuutokset olivat tarpeen, sillä auttamisjärjestelmän on arvioitu olevan vaikeaselkoinen. Tärkeäksi on koettu myös uhrien aseman turvaaminen ja tasavertainen kohtelu, sekä viranomaisten työnjaon selkiyttäminen. Uutena asiana lakiin tuli uhrille annettava toipumisaika, joka olisi 1–3 kuukautta, joka kuuluisi myös laillisesti maassa oleville ihmiskaupan uhreille. Uhri saisi avun, vaikka ei suostuisi osallistumaan rikosprosessin selvittämiseen. Lakimuutokset astuivat voimaan 1. heinäkuuta 2015. (Kettunen 2015.) Monet näistä muutoksista laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011) liittyvät ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ja ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyvään toimintaan. Lakimuutoksia tarkastelemme enemmän viidennessä luvussa Apu ihmiskaupan uhrille.

4.2 Ihmiskaupan näkyvyys Suomessa

Ihmiskaupasta puhuttaessa voi törmätä harhaluuloon, ettei Suomessa tai ainakaan omalla paikkakunnalla voi olla ihmiskauppaa. Ihmiskaupan uskotaan sijoittuvan ulkomaille tai Suomessa pääkaupunkiseudulle. Mediassa ajoittain esiintyy erilaisia ihmiskauppatapauksia, jotka ovat tapahtuneet Suomessa, mutta silti ihmiskauppa jää selkeästi pimentoon. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä suurin osa uhreista on ulkomaalaistaustaisia, mutta vuoteen 2014 mennessä joukossa on ollut seitsemän aikuista suomalaista uhria (Mellanen 2015a). Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja Sanna Kaharin (2015) haastattelusta käy ilmi,

että Suomessa on ilmennyt myös ihmiskauppatapauksia, joissa sekä uhri(t) että tekijä(t) ovat kantasuomalaisia.

Kuvio 4. Auttamisjärjestelmän asiakkaat (Mellanen 2015a)

Otamme alkuun esimerkin todennäköisesti Suomen näkyvimmästä mahdollisesta ihmiskaupan muodosta, thai-hieronnasta. Sisäasiainministeriön selvityksen mukaan Suomen thai-hierontapaikoissa tarjotaan yleisesti seksipalveluita. Suomesta vuonna 2007 löytyi noin 200 thai-hierontapaikkaa, joten voidaan päätellä, että kyseinen bisnes on taloudellisesti kannattavaa. Huomiota herättää myös se, että työntekijöillä on usein 12 tuntisia työpäiviä, eivätkä he välttämättä saa itse hieronnasta palkkaa. Myös toiminnan talouteen ja verotukseen voi mahdollisesti liittyä epäselvyyksiä. (Holmlund 2007.) Thai-hierontapaikoissa seksiä myyvien naisten asema on ristiriitainen, sillä useat ihmiskaupan tunnusmerkit voivat täytyä heidän kohdallaan. He ovat usein suomenkieltä osaamattomia, taloudellisesti heikossa asemassa, pitkää työpäivää tekeviä sekä riippuvaisia työnantajastaan, joka saattaa uhkailla ja painostaa naisia työhön. Usein naiset jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle ja eivät tiedä yhteiskunnan palvelujärjestelmästä. Naisten saama palkka hierontatyöstä voi olla todella vähäistä tai he eivät saa palkkaa ollenkaan, jolloin heidän ei ole helppo kieltäytyä myymästä seksiä tienatakseen elämiseen tarvittavan rahan. Naisille itselle jäävä palkka saattaa muodostua vain seksin myynnistä.

(Roth 2014.) Rikosylikonstaapeli, Kenneth Eriksson (2015) avaa thaihierontapaikkojen toimintaa muistuttamalla, etteivät hierontapaikkojen omistajat (tehdessään myös hierontatöitä) ja/tai työntekijät tiedosta harjoittavansa rikollisuutta tai osallistuvansa laittomaan toimintaan. Suomen lainsäädäntö on usein heille pimennossa – samoin kuin suomenkielikin. Tällöin poliisi voi ottaa tekijöitä puhutteluun ja avata Suomen pelisääntöjä ja lainsäädäntöä.

Työperäinen ihmiskauppa. 2000-luvun alussa Suomessa vielä ajateltiin ihmiskaupan liittyvän lähinnä prostituutioon ja muuhun seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Muihin Euroopan maihin verrattuna Suomessa tunnistetaan kuitenkin helpommin työperäistä ihmiskauppaa. (Roth 2012, 247.) Mellasen (2015) havaintojen mukaan Suomessa työperäinen ihmiskauppa on yleisempää kuin seksuaalinen hyväksikäyttö. Työmarkkinoilla ihmiskaupan uhreja voi löytyä esimerkiksi ravintola-, rakennus-, siivous-, puutarha- sekä metalli- ja kuljetusaloilla, myös kotityössä ja marjanpoiminnassa voi ilmetä ihmiskauppaa. (Roth 2010, 238.) Vakavimmat hyväksikäyttötapaukset ovat ravintola-, rakennus- ja puutarha-aloilta. Työperäisen hyväksikäytön kohteeksi joutuvat henkilöt tulevat eripuolilta maailmaa kuten Itä-Euroopasta, Aasiasta ja Suomen lähialueilta. (Biaudet 2014, 46.) Suomessa työperäistä ihmiskauppaa on esiintynyt marjanpoimijoiden keskuudessa. Mediassa on kirjoitettu tapauksista, joissa marjanpoimijoiden työhön on liittynyt ihmiskaupan tunnusmerkkejä. (Boxberg 2014; Steffansson 2013.)

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNIn julkaiseman raportin mukaan yhä useammin ulkomaalaisia työntekijöitä käytetään hyväksi Suomessa. Pahimmassa tapauksessa hyväksikäyttö voidaan määritellä työperäiseksi ihmiskaupaksi. Tutkimuksen mukaan viranomaisten sekä auttajatahojen tietoon tulee vuosittain kymmeniä ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttöjä. Tapauksiin liittyy yleensä useita uhreja. (Ollus, Jokinen & Joutsen 2013.) Vuonna 2011 julkaistun tutkimuksen mukaan ulkomaalaiset joutuvat työssään monella tapaa hyväksikäytetyiksi Suomessa. Palkattomuuden ja monien työtuntien lisäksi työntekijöitä uhkaillaan ja painostetaan esimerkiksi irtisanomisella tai väkivallalla. Heidän passinsa otetaan pois ja heidän tapaturmavakuutuksensa tai työterveysasiansa jätetään hoitamatta, jolloin heidän liikkumistaan rajoitetaan samalla. Viranomaisia pystytään huijamaan tekemällä työntekijöille kaksi työsopimusta, joista toinen vain esitetään vi-

ranomaisille. (Biaudet 2014, 45–46.) Usein työperäisen hyväksikäytön taustalla on uhrin velka. Ulkomaiset työntekijät ennen Suomeen tuloaan ovat joutuneet ottamaan velkaa tietämättään Suomen hintatasosta ja elinkustannuksista. (Roth 2010, 238.)

Rikosylikonstaapeli, Kenneth Eriksson (2015) tuo esille, että usein ulkoisesti kaikki on työpaikalla kunnossa: verot maksetaan, työluvut ovat kunnossa, ja sosiaalimaksut ovat maksettu. Työntekijöiden tilit voivat olla heidän omissa nimissään, vaikka valta tileihin on työnantajalla. Kokonaisvaltaista tilannetta tarkemmin tutkiessa, käy ilmi, että työnantaja kerää suurimman osan työstä saadusta rahasta. Eriksson muistuttaa, että on hyvä ymmärtää kulttuurillisia eroja tähän liittyen: uhri voi saada omassa kotimaassaan palkkaa noin kaksi euroa tunnilta, kun hän Suomessa saa viisi euroa tunnilta. Tämä jo itsessään vaikuttaa siihen, että uhri saattaa tyytyä tilanteeseensa, sillä hän kokee saavansa hyvää palkkaa kotimaan palkkaan nähden.

Seuraava työperäiseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppatapaus (Ihmiskauppa 2015) löytyy poliisiammattikorkeakoulun ja keskuspoliisin videolta Suomen poliisin internetsivuilta. Tarina perustuu tositapahtumiin.

Tulin Suomeen tammikuussa. Niin kylmää säätä en ollut koskaan kokenut. Yritys, joka välitti työntekijöitä ulkomaille, oli ottanut minut listoilleen. Sain vasta perillä Suomessa tietää, mitä työ piti sisällään. Jouduin asumaan asuntovaunussa muiden kanssa. Työpäivät olivat pitkiä, mutta uskoin, että tulen saamaan kohtuullista palkkaa. Eräänä aamuna huomasin, että passini oli kadonnut. Kun tiedustelin asiaa, työnjohtaja löi korville sanomatta mitään. Tämän jälkeen kaikki muuttui. Palkkaa en koskaan saanut, ja kun kysyin siitä, minua lyötiin taas. Työnjohtaja oli arvaamaton, hän joi paljon ja pahoinpiteli meitä - varsinkin minua, säännöllisesti. Eräänä iltana työnjohtaja ilmestyi työmaalle ja käski minut mukaansa. Hänellä oli päällään maastopuku. Auton penkkien välistä pilkisti metsästyspuukko ja nuolia. Ajoimme pitkin syrjäistä metsäautotietä, kun työnjohtaja sai puhelun. Mies käänsi auton ja palasimme takaisin kaupunkiin. Lopulta eräällä parkkipaikalla pääsin pakenemaan autosta. Juoksin niin kauas kuin pystyin. Ja kun pysähdyin, en uskaltanut liikahtaa kuin vasta aamulla.

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa. Viranomaisten tietoon tuleekin vakavia seksuaalisia hyväksikäyttötilanteita, mutta näitä ei yhdistetä ih-

miskauppaan prostituutiona ja seksuaalisena hyväksikäyttönä. Tämä johtune ihmiskaupan määrittelyn vaikeudesta sekä yleisistä keskusteluista prostituutiosta ja sen sallimisesta. Seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit, jotka hakeutuvat Suomeen turvaan ja päätyvät auttamisjärjestelmään, ovat usein uhriutuneet jo jossain EU:n jäsenmaassa ollessaan (kts. kuvio 3). (Roth 2012, 247.) Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja Sanna Kahari (2015) nostaa esille, että ihmiskauppaan liittyvä seksuaalinen hyväksikäyttö on erityisen ”liikkuvaa” rikollisuutta. Uhria liikutetaan usein paikasta, paikkakunnasta ja valtiosta toiseen.

Ihmiskaupan koskiessa seksuaalista hyväksikäyttöä (teon tarkoitus), rikoslaissa olevat tunnusmerkistöt ihmiskaupasta ja parituksesta ovat jossain määrin päällekkäiset (Taulukko 1). Jos parituksen kaltaisessa tilanteessa ihmiskaupan muut tunnusmerkit, eli keinot ja tekotavat, täyttyvät, pidetään ihmiskauppasäännöksiä ensisijaisina paritussäännöksiin nähden. Tunnusmerkistöjen soveltuessa sekä paritukseen että ihmiskauppaan, asiaa tutkitaan ja syytetään yhä ensisijaisesti parituksesta (kts. esimerkkitapaus sivuilta 29–30). (Kansallinen ihmiskaupparaportointi 2014, 68–69.) Biaudetin (2014, 58) mukaan parituksen ja ihmiskaupan seksuaalisen hyväksikäytön ero on siinä, että paritus edellyttää aina tavoitetta hankkia itselle tai toiselle taloudellista hyötyä. Ihmiskaupan määritelmän täyttyminen ei edellytä taloudellista hyötyä tai sen tavoittelua toisesta.

Taulukko 1. Ihmiskaupan ja parituksen eroavaisuudet Minna Kimpimäen (2009) mukaan (Koskenoja 2015a)

TUNNUSMERKISTÖ	KEINOT	TEKOTAVAT	TARKOITUS
Paritus	-	Järjestää huoneen tai muun tilan Majoittaa (osana vakiintunutta liiketoimintaa) Välittää yhteystietoja tai muuten markkinoi Käyttää muuten hyväksseen Viettelee tai painostaa	Taloudellisen hyödyn hankkiminen itselle tai toiselle
Ihmiskauppa	Käyttää hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa Erehdyttää tai käytätä hyväkseen toisen erehdytystä Maksaa korvauksen toista vallassaan pitävälle henkilölle tai ottaa vastaan sellaisen korvauksen	Ottaa valtaansa Värvää Luovuttaa Kuljettaa Vastanottaa Majoittaa	Seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi saattaminen Pakkotyöhön saattaminen Muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen Elimien tai kudoksien poistaminen taloudellisessa hyötymistarkoituksessa

Rikosylikonstaapeli Kenneth Erikssonin (2015) antaman esimerkin mukaan parituksesta on huomattavaa hyötyä taloudellisesti. Parittajalla on pääkaupunkiseudulla vuokralla kaksi yksiötä, joiden vuokra on 500 euroa kuukaudessa. Yhdessä yksiossö töitä tekee kaksi naista samaan aikaan vuorotellen. He maksavat vuokraa 100 euroa päivästä, mikä tekee 400 euroa parittajalle päivässä kahdesta asunnosta. Kuukauden aikana parittaja saa 12 000 euroa yhteensä, josta hänellä menee 1000 euroa molempien asuntojen vuokriin, joten jäljelle jää 11 000 euroa kuukaudessa. Vuodessa tämä tekee 130 000 euroa puhtaana käteen, ilman veroja. Parittaja ei käytä väkivaltaa hallitukseen naisia. Jos parittaja jää kiinni rikoksesta, hän saa 6–8 kuukautta ehdollista vankeutta. Väkivaltaa käyttäessä rikos luetellaan tör-

keäksi paritukseksi ja parittaja voi saada kaksi vuotta vankeutta. (Eriksson 2015.) Tämä esimerkki todistaa mielestämme hyvin, kuinka houkuttelevaa paritusbisnes on pienen kiinnijäämisen mahdollisuuden sekä merkittävien taloudellisten hyötyjen takia. Tilannetta voidaan tarkastella myös ihmiskaupan näkökulmasta: ihmiskauppa ja paritus ovat helposti toisiinsa sekoitettavia rikoksia, ja molemmissa on hyvä taloudellinen tulonlähde sekä pieni riski jäädä kiinni.

Suomen prostituutilannetta tarkastellessa on muistettava, että Suomen prostituutio on järjestäytyneen rikollisuuden käsissä ja toiminta on luonteeltaan ammatimaista, lähinnä paritustoimintaa. Toiminta tapahtuu yksityisasunnoissa, ravintoloissa ja majoitusliikkeissä. Suomeen ulkomailta prostituutioon tuodut naiset saattavat olla tietoisia siitä, mitä tulevat tekemään. Tapauksiin usein liittyy kuitenkin ihmiskaupan tunnusmerkkejä, kuten petosta, alistamista, liikkumisvapauden rajoittamista, uhkailua ja väkivaltaa. Näyttää siltä, että itsenäisesti toimivat prostituoidut ovatkin erittäin harvinaisia. (Oikeusministeriö 2003, 16.)

Suomessa prostituutio ei ole rikos, mutta ihmiskaupan uhrilta seksin ostaminen on. Suomessa ajatellaan, että uhrin mahdollinen suostumus tai tietoisuus seksin myymisestä jättää vastuun hänelle. Tapauksessa esiintyessä ihmiskaupan tunnusmerkkejä, kuten vapauden riistoa sekä henkistä ja fyysistä väkivaltaa, ei tuomioistuimessa silti puhuta ihmiskaupasta. Uhria ei nähdä uhrina, jos hän on aluksi tietoinen tekemästään seksityöstä. Vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet hämmästelee Suomen prostituutiokeskustelua, ja kuinka prostituutiota pidetään ammattina, joka voi olla naisen oma valinta. Hän ei epäile naisten omaa valintaa ammattinsa suhteen, mutta pelkää niiden uhrien jäävän ilman suojelua ja turvaa, jotka sitä oikeasti tarvitsevat. (Sarkonen 2008.)

Essi Thesslund (2015) muistuttaa, että prostituutiota voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista. Weitzer Ronald (2011, 7–21) on jaotellut kirjassaan prostituution kolmeen eri lähestymistapaan. Yksi lähestymistavoista on voimaannuttava lähestymistapa, joka korostaa tapoja, joilla seksuaalipalvelut määritellään työksi ja voi olla voimaannuttavaa tai vahvistavaa työntekijöille. Prostituutio nähdään työnä ja toimeentulona, jossa työntekijöiden oikeuksia ja oloja pyritään parantamaan. Toisella lähestymistavalla prostituutio nähdään sortona ja naisiin kohdistuvan väkivallan tulokulmana. Erityisesti radikaali feminismi sekä eräisiin uskonnollisiin oikeuk-

siin liittyvät väitteet tarkastelevat prostituutiota tästä näkökulmasta. Prostituutio nähdään miesten hallitsemana alana, jossa naiset kohtaavat väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. Viimeinen näkökulma on polyforminen eli monimuotoinen näkökulma. Tässä prostituutiota tarkastellaan joustavammin, huomioiden rakenteelliset eroavaisuudet. Prostituutio nähdään kaupallisen seksin kenttänä, joka koostuu erilaisissa asemissa ja olosuhteissa elävistä ihmisistä. Näkökulman mukaan toisilla on prostituutiota toteuttaessaan orjuuden kaltaiset olot, kun toiset toteuttavat sitä työnä sekä kokevat sen parhaana vaihtoehtona ja tapana ilmaista itseään ja seksuaalisuuttaan.

Mediassa on yleisesti keskusteltu siitä, tulisiko prostituutio kieltää lailla vai ei. Tähän liittyen on tehty vertailua Ruotsin ja Alankomaiden välillä. Vuonna 1999 Ruotsissa kriminalisoitiin seksipalveluiden ostaminen, mutta niiden myyntiä ei. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että prostituoitu saa uhrin oikeudet, kun taas seksinostajaa sakotetaan ja enimmillään hän voi joutua puoleksi vuodeksi vankeuteen. Tämän myötä on voitu todeta laskelmallisesti, että jopa 41 prosenttia prostituoitujen määrästä laski viiden ensimmäisen vuoden aikana kieltolain tultua voimaan. Lakimuutoksen myötä Ruotsi on nykyisin vähemmän kiinnostava ihmiskaupan kohdemaana. (Kristoff & WuDunn 2009, 64–65.) Rikosylikonstaapeli, Kenneth Eriksson (2015) nostaa esille, että täyskiellolla Ruotsissa kukoistanut katuprostituutio saatiin loppumaan. Suomessa prostituutio näkyy pääasiassa internetissä, jolloin täyskiellolla ei olisi samanlaista vaikutusta.

Alankomaissa toimittiin päinvastoin kuin Ruotsissa: vuonna 2000 prostituutio laillistettiin, mikä lisäsi naisten terveystarkastuksia tavoitteiden mukaisesti. Valitettavasti sukupuolitautien vähentäminen ei onnistunut kyseisen laillistamisen avulla, vaikka siihen tähdättiin. Prostituutiota ei pystytty täysin hallitsemaan, vaan yhä alaikäiset tytöt joutuvat prostituution ja/tai ihmiskaupan uhriksi, ja pakkoparitus jatkuu. (Kristoff & WuDunn 2009, 64–65.) YK:n huumausaine- ja kriminaalipolitiikan toimiston tutkimusten mukaan yksi ihmiskaupan uhrien merkittävimmistä määränpäistä on nykyään Alankomaat (Euroopan parlamentin päätöslauselmaesitys... 2013/2103(INI)).

Seuraava seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppatapaus löytyy poliisiammattikorkeakoulun ja keskuspoliisin videolta Suomen poliisin internetsivuilta.

Tapaus on tapahtunut Suomessa ja perustuu tositapahtumiin. (Ihmiskauppa 2015).

Oli talvi ja meillä oli vaikeaa. Äidin syöpä oli edennyt ja minun olisi pitänyt etsiä töitä. Kotikylämme oli kuitenkin pieni eikä siellä ollut mitään tarjolla. Tätini mielestä minulle löytyisi hyvin töitä Suomesta. Täti esitteli minut niille miehille, jotka hän oli tuntenut vuosien takaa. He lupasivat minulle 500 euroa palkkaa kuukaudessa. Tiesin, että saisin sillä hoidettua äidille hormonilääkkeet loppuvuodeksi. Isä ei olisi päästänyt minua lähtemään. Matkalla pysähdyimme moottoritien levikkeelle, ja jäin toisen miehen kanssa kahdestaan. Asiakkaita oli keskimäärin kymmenen päivässä. En muista tuosta ajasta paljoakaan, muuta kuin sen, että minulla oli nälkä, mutta en pystynyt syömään. Kun iltaisin yritin syödä, oksensin. Ovea pidettiin välillä takalukossa. Mutta minne olisin mennyt? Tätä jatkui kaksi viikkoa, kunnes pääsin takaisin kotiin. En pystynyt katsomaan vanhempiani silmiin. Sanoin, että tulin vain lomalle, ja että minun pitää mennä kohta takaisin. Matkalla takaisin päätin, että tämä reissu on viimeinen. Perillä odottivat sama asunto ja samat asiakkaat. Kahden päivän kuluttua ovesta astui ystävällinen mies, jolla oli naistulkki mukana. Hän oli poliisi. Kun istuin sairaalan tutkimuspöydällä ja sairaanhoitaja hymyili minulle, olisin halunnut itkeä, mutta en pystynyt.

5 APU IHMISKAUPAN UHRILLE

Ihmiskaupasta puhuttaessa on tärkeintä kohdistaa voimavarat ja resurssit nimenomaan uhreihin ja heidän auttamiseensa. Ihmiskaupan stereotyyppinen uhri on köyhistä oloista tuleva nuori tyttö tai nainen. Hänelle jo tuttu henkilö tarjoaa rahanhankintamahdollisuutta ulkomailla hyvän työn puitteissa, esimerkiksi baarityöntekijänä tai hotellisiivoajana. (Rendic 2015, 22, 25.) Jokaisella ihmiskaupan uhrilla on oma henkilökohtainen tarinansa. Tarinoita yhdistää usein köyhyys ja haavoittuva tilanne, mutta ei voida sanoa yksiselitteisesti, millainen on tyypillinen ihmiskauppatapaus. Ihmiskauppatapaukset ovat erilaisia, jonka vuoksi uhrien tunnistaminen on haastavaa. Tulisi ymmärtää, minkälaista apua ihmiskaupan uhri tarvitsee ja mistä apua saadaan.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja, Sanna Kahari korostaa sosiaali- ja terveysalan toimijoiden olevan avainasemassa kohtaamaan ja tunnistamaan mahdollisia ihmiskaupan uhreja. Sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät voivat työssään olla tekemisissä jo auttamisjärjestelmään otetun ihmiskaupan uhrin kanssa. (Kahari 2015a.) Työntekijän asiakkaaksi voi tulla henkilö, joka on jo todettu virallisesti ihmiskaupan uhriksi poliisin tai tuomioistuimen toimesta. Ihmiskaupan uhrit tarvitsevat peruspalveluita sosiaali- ja terveysalalta, kun muut ihmiskaupan uhrien auttamistahot jäävät taka-alalle. Tällöin työntekijällä on mahdollisuus ottaa yhteyttä esimerkiksi ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ja pyytää neuvoja asiakkaan kanssa työskentelyyn.

5.1 Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen ja kohtaaminen

Seuraavaksi pohdimme uhrin tunnistamisen haasteellisuutta. Tuomme esille tunnistamisen kaksi eri merkitystä. Ensimmäinen tunnistamistapa on arjen keskellä mahdollisen ihmiskaupan uhrin tunnistaminen, joka johtaa yhteydenottoon ihmiskaupan uhrien parissa työskenteleviin, kuten auttamisjärjestelmään. Toinen tapa eli virallinen, rikosprosessiin liittyvä tunnistaminen tarkoittaa sitä, että ihmiskaupan uhrin asemaa ja oikeuksia vahvistetaan. Tämä ei ole sama asia kuin auttamisjärjestelmän asiakkaaksi ottaminen, eikä auttamisjärjestelmään otettaessa tehdä

päätöstä tunnistamisesta. Virallinen tunnistaminen pitää huolta ihmiskaupan uhrin oikeuksista saada auttamispalveluita auttamisjärjestelmältä. Lakimuutoksen (338/2015) jälkeen voidaan uhri tunnistaa rikosprosessin kautta, Maahanmuuttoviraston tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimesta. Rikosprosessiin liittyvästä tunnistamisesta vastaa esitutkintaviranomainen tai syyttäjä. Tunnistaminen purkaantuu, jos esitutkinnan jälkeen viranomaisen toteaa, ettei kyseessä ole ihmiskaupparikos tai ihmiskaupparikosta ei ole tapahtunut. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 10.) Kohtaamista käsitteellä tarkastelemme erityisesti sosiaalialan näkökulmasta, ja olettaen, että mahdollinen ihmiskaupan uhri on kyseisen sosiaalialan työntekijän asiakkaana. Näiden kohtaamisten aikana yleensä ensimmäinen epäily/huoli herää, että kyseessä on ihmiskaupan uhri.

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on vaikeaa, koska uhri itse ei välttämättä tiedosta olevansa uhri (Sarkonen 2015). Haastetta lisää myös uhrin pelko viranomaisia kohtaan (Kansallinen ihmiskaupparaportointi 2014, 29). Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, ihmiskaupan tunnistamisen ongelmana on myös, että se on rinnastettavissa muihin rikoksiin. Ihmiskauppaa ei välttämättä virallisesti tunnisteta, vaikka tapaus tulisikin viranomaisten tietoon ja etenisi rikosprosessiin. (Roth 2012, 263.) Auttamisjärjestelmän sosiaalityöntekijä Nina Ruokoniemi (Kettunen 2015) tuo esille sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden tarpeen tunnistaa ihmiskaupan uhreja. Ruokoniemi kehottaa sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä ottamaan yhteyttä auttamisjärjestelmän neuvontapuhelimeen, jos heillä on epäily ihmiskaupasta.

Muutamalla kysymyksellä voi helpottaa uhrien tunnistamista. Mahdolliselta uhrilta voi kysyä: voiko hän halutessaan jättää työpaikkansa? Onko hän kokenut väkivaltaa, joko henkistä, fyysistä tai seksuaalista? Onko hänellä itsellään hallussaan oma passi tai jokin muu henkilöllisyys todistus? Kuinka paljon hän saa palkkaa? Kuinka paljon hän joutuu maksamaan elinolosuhteistaan? Missä hän asuu, kotona vai työpaikallaan? Miten hän on tullut maahan ja kyseessä olevalle paikkakunnalle? Onko hänen perheenjäseniään uhkailtu? Pelkääkö henkilö, että hänelle itselleen tai hänen perheenjäsenilleen tai muille läheisilleen voi tapahtua jotain ikävää, jos hän jättää työnsä? (Kettunen 2015.) Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön ylitarkastaja Inkeri Mellanen (2015b) muistuttaa, ettei tunnusmerkkeihin ja kysymyksiin kannata ”jumittaa”. Tällöin voi jättää huomiotta jonkun seikan tai tun-

nusmerkin, joka viittaa ihmiskauppaan, koska tapaukset ovat erilaisia ja yksilöllisiä jokaisen uhrin kohdalla. Kysymysten on tarkoitus olla apuvälineenä työntekijälle mahdollista ihmiskaupan uhria tunnistettaessa.

Ihmiskaupan uhrin tunnusmerkeiksi luetellaan muun muassa väärennetyt matkustusasiakirjat, järjestetty matka/viisumi, saman henkilön järjestämät useat matkat muille, uhrin velkaantuminen, uhrin passin puuttuminen, vapaan liikkumisen riisto, kielitaidottomuus, uhrin riippuvainen tai alisteinen asema, uhrin haluttomuus kertoa tapahtumien kulusta tai lapsen matkustaminen muiden kuin vanhempiensa/sukulaistensa kanssa. Tunnistamisessa on tärkeää huomioida hyötykö tekijä taloudellisesti uhrista. Usein pelkkä henkinen väkivalta, kuten painostus, kiristys ja pakottaminen, riittävät uhrin hallitsemiseen. Ihmiskauppa ei edellytä äärimmäistä kontrollia, väkivaltaa ja pakottamista. Tämän vuoksi ihmiskauppaa tunnistettaessa on olennaista miettiä syitä, joiden takia uhri ei voi lähteä tilanteesta. (Allinen-Calderon, Kanervo & Nurmi 2011, 54–55.)

Avainhenkilöiden haastatteluista nousee esille useita seikkoja, jotka on hyvä huomioida mahdollisen ihmiskaupan uhrin kohdatessa. Osa haastateltavista (Koskenoja 2015b; Marttila 2015) kehottivat luottamaan omaan vaistoon ja intuitioon epäillessä jotakuta ihmiskaupan uhriksi. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on matalan kynnyksen palvelu, jonne voi ottaa yhteyttä ja keskustella epäilyksistään (Kahari 2015a; Mellanen 2015b). Useat haastateltavat (Koskenoja 2015b; Mellanen 2015b; Thesslund 2015) pitävät keskeisenä asiana ja haasteenakin luottamuksen luomista työntekijän ja mahdollisen ihmiskaupan uhrin välille. Uhrit eivät välttämättä halua puhua asiasta ja kertoa tilanteestaan, jos luottamussuhdetta ei synny.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ylitarkastaja Maija Koskenoja (2015b) muistuttaa, että uhria kohdatessa tarvitaan kärsivällisyyttä, malttia sekä kykyä aitoon kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen – tilanteessa roolit eivät auta. Hän nostaa esille, kuinka tärkeää on puhua konkreettisella tasolla mahdolliselle uhrille, käyttäen arkikieltä ja avaamalla käsitteitä. Selkeä ja toista kunnioittava puhe ja vuorovaikutus ovat tärkeitä elementtejä asiakasta kohdatessa – kysymykset eivät saa olla liian tungettelevia. Asiakkaalle voi kertoa mahdollisuuksista selvittää tilanne, mutta ei saa luvata liikoja, ettei hän pety, jolloin hänen halunsa hakea apua heikkenee.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja Sanna Kaharin (2015) mukaan kuulustelua pitäisi välttää, sillä siitä huolehtii esitutkintaviranomainen. Hän painottaa rauhallista ja luottamusta luovaa tilannetta sekä ennakkoluulotonta kohtaamista mahdollisen ihmiskaupan uhrin kanssa. Uhria ei voi syyllistää tilanteeseen, sillä uhriksi joutuneella ei ole ollut vaihtoehtoa hyväksikäytetyksi joutueeseen.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän sosiaaliohjaaja Sanna Kaharin (2015) mukaan on keskeistä huomioida uhrin riippuvuussuhde ihmiskauppiaaseen nähdessä: joku toinen huolehtii aina uhrin asioista sekä tekee päätökset hänen puolestaan. Avainhenkilöiden haastatteluista käykin ilmi, että epäilysten tulisi herätä tilanteessa, jossa asiakkaalla on aina mukana saattaja tai ”omainen”, joka toinen huolehtii usein puhumisesta ja asiakkaan asioista ja saattaa toimii tulkkina. Esimerkiksi uhri saattaa rikosprosessinkin aikana hakea apua ihmiskauppiaalta, joka on huolehtinut hänen asioistaan viimeisten vuosien aikana. (Eriksson 2015; Kahari 2015a; Mellanen 2015b.) Työntekijän ei kannata jäädä yksin selvittämään mahdollista ihmiskauppatilannetta. Etenkin, jos työntekijälle tilanne on täysin uusi, on tärkeää pitää säännöllisesti yhteyttä esimerkiksi auttamisjärjestelmään. Lisäksi on hyvä saada avuksi ja tueksi esimerkiksi työpari tilannetta selvittäessä. (Joki 2015.) Ihmiskaupan uhrin kertomuksen tapahtumakulkua kuunnellessa on hyvä ottaa huomioon, että traumaattiset kokemukset voivat kuulostaa epäloogisilta ja tilanteet vaihtelevilta. (Allinen-Calderon, Kanervo & Nurmi 2011, 56.)

Ihmiskaupan uhrin usein haluavat pysytellä piilossa. He pelkäävät rikollisia ja heidän kostotoimenpiteitään sekä saattavat suhtautua epäluuloisesti viranomaisiin, koska pelkäävät saavansa rangaistuksen omista teoistaan tai tulevansa käännytettyiksi. Usein uhrin eivät ymmärrä tai halua myöntää olevansa ihmiskaupan uhreja tai ajattelevat pienenkin tienestin olevan parempi kuin ei mitään. Tämä vaikeuttaa niin ihmiskaupan uhrien tunnistamista kuin ihmiskauppaan syyllistyneiden tuomitsemistakin. (Laakso 2011.) Rikosylikonstaapeli Kenneth Eriksson (2015) muistuttaa, että näiden ennakkoluulojen johdosta sosiaali- ja terveystieteiden viranomaisilla on paremmat mahdollisuudet saada luotua luottamuksellinen suhde mahdolliseen ihmiskaupan uhriin, kuin poliisilla. Hän painottaa, ettei poliisin tehtävä ole tukea ja

auttaa mahdollista ihmiskaupan uhria prosessin keskellä, vaan poliisin keskeinen tehtävä on viedä rikosprosessia eteenpäin.

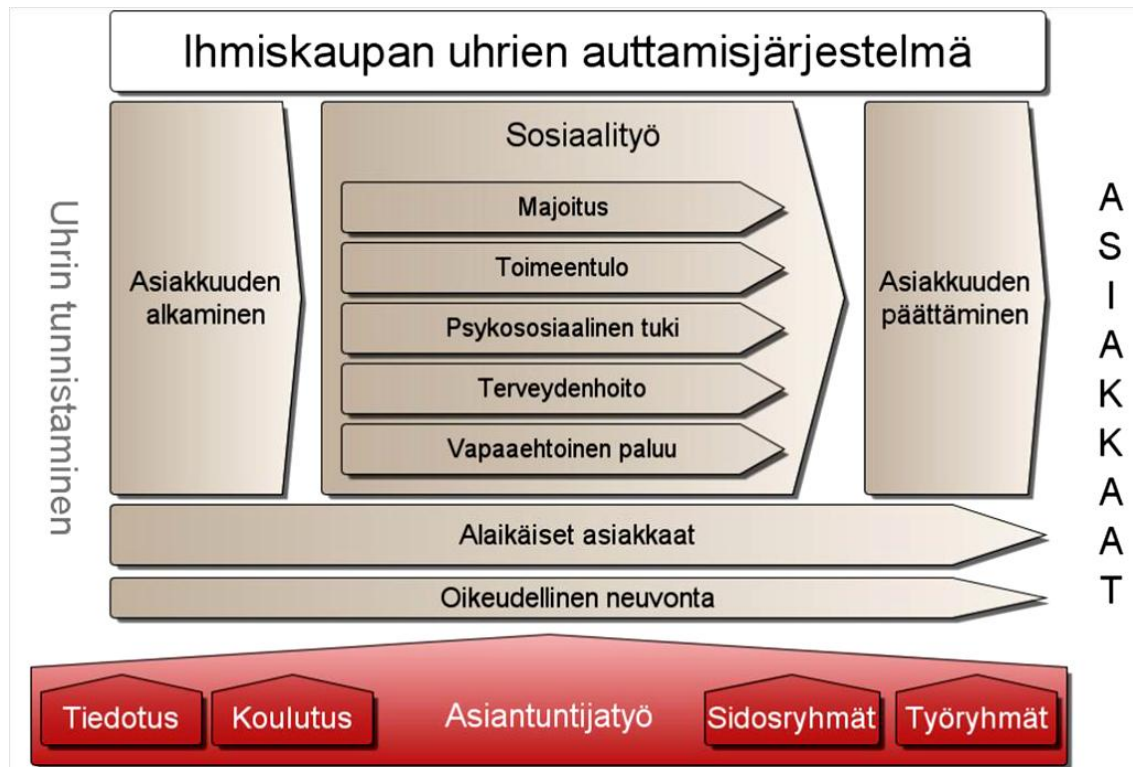
Ihmiskaupan uhrin tunnistamisessa on tärkeää oma-aloitteisuus etenkin niiden toimijoiden keskuudessa, jotka todennäköisimmin kohtaavat ihmiskaupan uhreja. Jotta toimijoilla voisi olla valmiudet tunnistaa ihmiskaupan uhreja, vaaditaan ihmiskaupan ja sen uhrin tunnusmerkkien tuntemista, säännöllistä työntekijöiden koulutautumista sekä matalan kynnyksen palvelujen resursointia. (Allinen-Calderon, Kanervo & Nurmi 2011, 53.) Tällä hetkellä ihmiskaupan etsivää työtä tekevät enimmäkseen kolmannen sektorin toimijat kuten kansalaisjärjestöt, kirkot ja eri järjestöt (Ihmiskaupan vastainen toimintasuunnitelma 2005).

5.2 Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

Jokaisella ihmiskaupan tai ihmiskauppaan rinnastettavan rikoksen uhrilla on oikeus saada Suomessa apua ja suojelua valtion vastaanottokeskusten hallinnoimasta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Auttamisjärjestelmää hallinnoi Joutsenon vastaanottokeskus. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on ollut voimassa vuodesta 2006 lähtien, ja sen piiriin ohjaavat viranomaiset, järjestöt ja muut alan toimijat. (Laakso 2011.) Suomessa on useita vastaanottokeskuksia, mutta auttamisjärjestelmän keskitetty vastaanottokeskus sijaitsee Joutsenossa. Joutsenon vastaanottokeskus vastaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän ylläpidosta ja on tarkoitettu myös ihmiskaupan uhreille. (Auttamisjärjestelmä [viitattu 13.1.2015]; Valtioneuvoston selonteko, 140.) Valtion ylläpitämä Joutsenon vastaanottokeskus vastaa ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän koordinoinnista, ylläpidosta ja kehittämisestä (Maahanmuuttovirasto 2015).

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on viranomaistoimija, joka toimii lain mukaan. Auttamisjärjestelmän tehtävänä on auttaa ihmiskaupan uhreja itse tai tehdä yhteistyötä uhrin kotikunnan kanssa. Auttamisjärjestelmän asiakkaan ollessa turvapaikanhakija, vastaanottojärjestelmä tarjoaa peruspalvelut ja tapauksissa tehdään yhteistyötä vastaanottokeskusten kanssa. Auttamisjärjestelmän tehtävänä on huolehtia siitä, että uhrin oikeudet toteutuvat ja hänellä on mahdollisuus niihin palveluihin, joita hän tarvitsee. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 2.) Laki kan-

sainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta, sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisesta ja auttamisesta (388/2015) määrittelee auttamisjärjestelmän toiminnan (Kuvio 5).

Kuvio 5. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä (Mellanen 2015a)

Auttamisjärjestelmän palvelut. Ihmiskauppatapausten tutkimiseen kuuluu usein hyvinkin paljon aikaa, jolloin uhri tarvitsee paljon henkistä tukea selvittääkseen traumaattisia kokemuksiaan sekä selviytyäkseen epävarmasta tilanteestaan. Uhrien ensivaiheen auttamisessa on tärkeää tarjota kriisiapua esimerkiksi järjestöjen ja terveydenhuollon kautta. (Allinen-Calderon, Kanervo & Nurmi 2011, 56.) Auttamisjärjestelmän auttamistoimiin kuuluvat: oikeudellinen neuvonta ja ohjaus, sosiaali- ja terveydenhuolto palvelut, vastaanottoraha tai toimeentulotuki, turvallinen majoitus, tulkki ja käännöspalvelut, sekä uhrille vapaaehtoinen tuettu kotiinpaluu, ja lisäksi asiakkaalla on oikeus saada oikeusapua sekä oikeudellista neuvontaa. Ihmiskaupan uhrin yksilöllisestä tuen tarpeesta rakennetaan hänelle soveltuvat auttamistoimet. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 2–3.)

Vastaanottolain mukaan ihmiskaupan uhrille tulee tarjota lainmukaiset palvelut. Tarvittaessa ihmiskaupan uhrille voidaan järjestää oikeudellista apua ja neuvontaa, kuten esimerkiksi oikeusprosessiin liittyvissä asioissa. Oikeusapu voi myös

liittyä ihmiskaupan uhrin auttamiseen, maassa oleskeluun, työntekoon tai rikosprosessiin. Neuvontaa voidaan antaa jo uhrin ollessa auttamisjärjestelmän piirissä tai epäillessä henkilöä ihmiskaupan uhriksi. Uhrin tulee informoida hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista sekä auttamisjärjestelmästä, sen palveluista ja auttamisprosessin etenemisestä. Uhrin tulee saada tukea ja neuvoja kotoutumiseen sekä Suomen yhteiskuntaan liittyvissä asioissa. (Sisäasiainministeriö 2013, 51–52.)

Kriisiapua (kuviossa 5 viitataan Psykososiaaliseen tukeen) voidaan tarjota heti, kun on viitteitä henkilön mahdollisesta uhriudesta. Kriisiavulla tarkoitetaan lähinnä perustarpeiden täyttämistä, kuten majoittamista, ravintoa, toimeentuloa ja fyysistä turvaa. Lisäksi uhrilla on mahdollisuus sairaanhoitoon ja luottamukselliseen keskusteluun ammattilaisten kanssa. Ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa on mahdollisuus saada sosiaali- ja terveystalouden palveluja vastaanottolain nojalla. Mikäli ihmiskaupan uhrilla ei ole kotikuntaa Suomessa, hänelle myönnetään vastaanottorahaa. Vastaanottorahan on tarkoitus taata uhrin perustoimeentuloa ja itsenäistä selviytymistä. (Sisäasiainministeriö 2013, 53, 55.)

Ihmiskaupan uhrin majoituksesta ja asumisesta huolehtiminen on erityisen tärkeää, koska sen avulla varmistetaan uhrin turvallisuus (Sisäasiainministeriö 2015, 53–54). Suomessa on nykyään yksi palveluntarjoaja, joka huolehtii ihmiskaupan uhrien majoituksesta (Kahari 2015b). Useamman uhrin majoituskysymyksissä tulee tarkastella tilannetta kaikkien turvallisuuden kannalta, ja onko mahdollista majoittaa koko ryhmä samaan paikkaan. Käytännössä ihmiskaupan uhrien majoitusta järjestetään muun muassa yksityisiin vuokra-asuntoihin sekä tuki- ja turvakoteihin/-taloihin. Uhreja on mahdollista majoittaa tarvittaessa myös Joutsenon vastaanottokeskuksen tiloihin. Turvallisuusriskeihin on vastattu huolehtimalla henkilökuntaa paikan päälle sekä kameravalvontajärjestelmillä. Mikäli uhri hakee kansainvälistä suojelua, hänet majoitetaan ensisijaisesti vastaanottokeskukseen. Tarpeen vaatiessa uhri voidaan ohjata myös muihin edellä mainittuihin asumisvaihtoehtoihin. Alaikäiset, joilla ei ole mukana huoltajaa, majoitetaan heille tarkoitettuihin ryhmäkoteihin tai tukiasumisyksiköihin. Ihmiskaupan uhrin kotipaikkakunnalta tai sen lähistöltä löytyessä vastaanottokeskus, pyritään hänen majoituksensa järjestämään kyseiseen vastaanottokeskukseen. Fyysisen asumispaikan järjestämisen

lisäksi uhrille tarjotaan usein apua asumiseen liittyvissä käytännön kysymyksissä. (Sisäasiainministeriö 2015, 53–54.)

Palveluita voi tuottaa auttamisjärjestelmä tai kotikunta itse tai ostaa niitä ulkopuolisilta palveluntarjoajilta. Asiakkaan suojeluun liittyvissä kysymyksissä tehdään yhteistyötä poliisin kanssa. Auttamisjärjestelmä toimii yhteistyössä lastensuojeluviranomaisen kanssa, jos ihmiskauppa tapaukseen liittyy lapsi. Maahanmuuttovirasto vastaa tarvittaessa lapsen edun mukaisesta huoltajan jäljittämisestä. Palveluita ei anneta vastaan asiakkaan tahtoa, ellei lastensuojelulaissa toisin vaadita. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 2–3.) Auttamisjärjestelmä tarjoaa myös tukihenkilötoimintaa ja vertaistukiryhmiä uhrin niitä tarvitessa (Allinen-Calderon, Kannero & Nurmi 2011, 56: Auttamisjärjestelmä [viitattu 13.1.2015]). Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän palveluihin kuuluu myös vapaaehtoisen paluun järjestäminen. Tästä kerromme lisää tämän luvun lopussa.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän vastuu. Auttamisjärjestelmä on velvollinen auttamaan mahdollista ihmiskaupan uhria, jollei hänellä ole kotikuntaa, joka on määritelty kotikuntalaisia. Uhrilla ollessa kotikunta Suomessa, auttamisjärjestelmä toimii yhteistyössä kotikunnan kanssa. Tapauksessa, joissa auttamisjärjestelmä toimii virallisena tunnistajana, auttamisjärjestelmä tekee hallintopäätökset muun muassa uhrin auttamistoimista ja niiden päättymisestä, sekä mahdollisesta toipumis- tai harkinta-ajasta. Esitykset toimitetaan edelleen auttamisjärjestelmään, eikä uhrin kotikunnalle. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 2–3.)

Lain muututtua (388/2015) auttamisjärjestelmän tehtäviin kuuluu ihmiskaupan uhrin virallinen lakiin perustuva tunnistaminen. Toipumis- ja harkinta-ajan myöntäminen kuuluu myös auttamisjärjestelmälle. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 4.) Haastatteluissa avainhenkilöt (Kahari 2015a; Mellanen 2015b) muistuttivat matalasta kynnyksestä, jolla asiakkaat vastaanotetaan auttamisjärjestelmään. Mahdollisen uhrin olosuhteita arvioimalla auttamisjärjestelmä tekee päätöksen asiakkuuden alkamisesta (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 4). Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikön ylitarkastaja Inkeri Mellanen (2015b) muistuttaa, että valitettavasti kaikkia ei pystytä ottamaan järjestelmään, vaikka auttamisjärjestelmään on matala kynnyks. Täytyy olla käsitys siitä, että kyseessä on ihmiskaupan uhri. Tämä tarkoittaa sitä, että kielteisiäkin päätöksiä tehdään.

Esitys auttamisjärjestelmään. Esityksen auttamisjärjestelmälle mahdollisesta ihmiskaupan uhrista voi tehdä julkisen, yksityisen tai kolmannen sektorin toimija tai henkilö itse. Tärkeää on huomioida, että esitystä varten tarvitaan mahdollisen uhrin suostumus eli esitystä ei saa tehdä ilman, että henkilö itse on tietoinen asiasta. Ennen esityksen tekemistä olisi hyvä ottaa yhteyttä auttamisjärjestelmään ja pohdita yhdessä työntekijän kanssa onko kyseessä ihmiskauppa ja kuinka asian kanssa edetään. Auttamisjärjestelmällä on valmis lomake esitykseksi. Lomaketta on uusittu 1.7.2015. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 5–6.) Esitys voi olla myös vapaamuotoinen kirjoitelma (Mellanen 2015b). Henkilön suostumus vaaditaan aina ensisijaisesti kirjallisena liitteenä esitykseen, mutta joissain tilanteissa suullinen suostumus on riittävä (Kahari 2015b). Esitykseen tulee kirjata ihmiskaupan uhriksi esitetyn henkilön henkilötiedot sekä perustelut sille, miksi hänen epäillään olevan ihmiskaupan uhri. Esitys voidaan lähettää auttamisjärjestelmään sähköisesti tai postitse. Kiireellisessä tapauksessa esityksen voi tehdä myös suullisesti. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 6.)

Esityksen ollessa valmis ja saavuttua auttamisjärjestelmään, otetaan sieltä yhteyttä mahdolliseen uhriin ja järjestetään tapaaminen lisätietojen keräämistä varten (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 6). Päätöksen auttamisjärjestelmään ottamisesta voi tehdä Joutsenon vastaanottokeskuksen johtajan lisäksi nykyään myös johtajan nimeämä virkamies. Tämä uudistus on tullut uuden lainsäädännön myötä. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 5.) Mahdolliselle uhrille päätöksestä ilmoitetaan joko suoraan tai avustajan kautta, ja siitä voidaan tarvittaessa ilmoittaa myös esityksen tehneelle henkilölle. Auttamisjärjestelmän päätökset ovat valituskelpoisia. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 7.) Monialainen asiantuntijaryhmä toimii tukena auttamisjärjestelmään otettavista asiakkaista päätöstä tehdessä. He arvioivat yhdessä auttamisjärjestelmän kanssa ihmiskaupan uhrien auttamistoimia ja suojelutarpeita. Asiantuntijaryhmään kuuluu Joutsenon vastaanottokeskuksen johtajan lisäksi vähintään yksi sosiaalihuollon ja terveydenhuollon asiantuntija, Maahanmuuttoviraston edustajat, poliisiviranomainen ja rajatarkastusviranomainen sekä lisäksi muita asiantuntijoita asiakkaan tilanteen mukaan. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 12.)

Harkinta-aika ja toipumisaika. Ihmiskaupan uhreille, joilla ei ole laillista oleskelulupaa Suomessa voidaan myöntää laillinen oleskelulupa eli harkinta-aikaa. Harkinta-aikana ei voi tehdä maasta poistamispäätöstä eikä mahdollista aiempaa päätöstä voi laittaa täytäntöön. Ulkomaalaislaissa (301/2004) säädetään harkinta-ajasta ja sitä voidaan myöntää vähintään 30 päiväksi ja enintään kuudeksi kuukaudeksi. Tuona aikana uhrilla on aikaa toipua ja päättää haluaako ryhtyä yhteistyöhön viranomaisten kanssa ihmiskaupparikoksen selvittämiseksi. Uhrin harkinta-aikaa koskevista päätöksistä on aiemmin vastannut poliisi ja rajatarkastusviranomainen, mutta myös auttamisjärjestelmällä on 1.7.2015 oikeus päättää harkinta-ajasta ja siihen liittyvistä asioista ennen muiden viranomaisten tekemää päätöstä. Ihmiskaupan uhrilla on oikeus apuun, vaikka hän ei suostu tekemään yhteistyötä viranomaisten kanssa. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 8–9.)

Toipumisajalla tarkoitetaan aikaa, jolloin Suomessa laillisesti oleva ihmiskaupan uhri saa levätä ja toipua kokemastaan sekä harkita haluaako toimia yhteistyössä poliisin tai muun esitutkinta viranomaisen kanssa. Tämä aika on tarkoitettu erityisesti niille uhreille, jotka ovat erittäin heikossa kunnossa tai hyvin pelokkaita tai heillä on jokin muu syy haluttomuuteen toimia viranomaisten kanssa. Toipumisaikana uhriin ei saa olla yhteydessä rikosasian selvittämiseksi, esimerkiksi esitutkinta viranomaisen tai syyttäjän ellei asiakas anna suostumusta. Auttamisjärjestelmä ei myöskään saa toipumisaikana antaa uhrin tietoja eteenpäin tai kertoa hänen tilanteestaan esitutkinta viranomaiselle. Toipumisaikaa voi myöntää tarvittaessa henkilölle, joka on Suomessa laillisesti eli myös Suomen kansalaiselle. Silloin, kun henkilö on otettu auttamisjärjestelmään toipumisaika alkaa. Toipumisaika kestää 30–90 päivää, riippuen uhrin henkilökohtaisista olosuhteista. Toipumisaika keskeytetään, jos uhri poistetaan auttamisjärjestelmästä. Toipumisaikaa ei myönnetä automaattisesti kaikille auttamisjärjestelmän asiakkaille, vaan tarve arvioidaan yksilöllisesti. (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 7–8.) Mikäli toipumisaikaa ei tarvita, auttamisjärjestelmällä on velvollisuus ilmoittaa poliisille henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi tai tukea henkilöä itseään tekemään rikosilmoituksen (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015, 18).

Harkinta-aika	Toipumisaika
<ul style="list-style-type: none"> •Tarkoitettu niille, joilla ei ole laillista oleskelulupaa Suomessa •Harkinta-aikana uhri on laillisesti Suomessa •Auttamisjärjestelmän tulee ilmoittaa harkinta-ajasta poliisille •Tänä aikana ei voida poistaa maasta •Voidaan myöntää vähintään 30 päiväksi ja enintään 6 kuukaudeksi •Uhri päätää haluaako aloittaa viranomaisyhteistyön rikoksen selvittämiseksi •Nykyään myös ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä päätää harkinta-ajasta (rajavartioston ja poliisin lisäksi) 	<ul style="list-style-type: none"> •Tarkoitettu niille, joilla on laillinen oleskelulupa Suomessa •Uhreille, jotka ovat hyvin pelokkaita tai hyvin heikossa kunnossa •Voidaan myöntää 30-90 päivän mittaiseksi •Uhri saa harkita haluaako aloittaa yhteistyön poliisin kanssa rikoksen selvittämiseksi •Polisii tai esitutkintaviranomainen ei saa olla yhteydessä uhriin ilman erillistä suostumusta, eikä auttamisjärjestelmä saa antaa tietoja uhrin tilanteesta poliisille •Toipumisajan jälkeen auttamisjärjestelmällä on velvollisuus ilmoittaa poliisille uhrin henkilöllisyys sekä auttamisjärjestelmään ottamisen päätöksestä

Kuvio 6. Harkinta-ajan ja toipumisajan eroavaisuudet (Ihmiskaupan uhrien auttaminen... 2015)

Ihmiskaupan uhrien paluu kotimaahan tai muuhun maahan. Ihmiskaupan uhrien paluun huolehtiminen on merkittävä tekijä uhreja auttaessa. Ennen kuin heidät voi lähettää takaisin, on huolehdittava, että heidän kotipaikkansa on turvallinen. Riskinä on, että heidät lähetetään takaisin sinne, missä he ovat entistä suurem-
massa vaarassa. Heidän kauppaajansa voivat etsiä heidät käsiinsä ja vahingoittaa heitä, ja heidät saatetaan myydä uudelleen. Jotkut uhreista voivat olla peräisin hyväksikäyttävistä perheistä, jolloin heidät lähetettäisiin takaisin vaaratilanteeseen. (Chalke & Blair 2011, 179.) Turvallisuuden lisäksi on huomioitava ihmiskaupan uhrin uudelleenkotoutuminen ja uudelleen uhriutumisen ehkäiseminen. Suomessa ihmiskaupan uhrien paluusta ovat vastuussa vastuu- ja toimijatahot: sisäasiainministeriö, ulkoasiainministeriö, Maahanmuuttovirasto, poliisi, työmarkkina- ja kansalaisjärjestöt sekä kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt. (Ihmiskaupan vastainen tarkennettu suunnitelma 2008.)

Ihmiskaupan uhri, jolla ei ole kotikuntaa Suomessa, voidaan korvata kohtuulliset matka- ja muuttokustannukset uhrin halutessa. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n ja Maahanmuuttoviraston hanke Vapaaehtoisen paluuohjelman kehittäminen Suomessa, kehittää ja vakiinnuttaa tukipalveluita niille uhreille, jotka haluavat palata kotimaahansa. Esimerkiksi, jos uhrilla ei ole EU-kansalaisuutta tai voimassa olevaa oleskelulupaa EU-alueella, voi hankkeen avulla tukea heidän paluunsa kotimaahan tai muuhun maahan. Uhrin matkaa ja siihen liittyviä järjeste-

lyjä voidaan tukea matkajärjestelyissä ja matkustusasiakirjojen hankkimisessa sekä avustaa taloudellisesti, esimerkiksi uudelleenkotouttamista varten. Uhria voidaan auttaa myös muuten matkan turvallisessa toteutumisessa. (Sisäasiainministeriö 2015, 55–56.)

6 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe nousi muutamien vaihtoehtojen joukosta. Toinen meistä oli tehnyt ammatillisen esseen ihmiskaupasta koulutuksemme aikana, joten aihe kulkeutui luontevasti opinnäytetyön aiheeksi. Opinnäytetyötä tehdessä aiheen valinnan onnistuneisuus vahvistui erilaisten keskustelujen ja uutisten myötä. Muiden sosiaalialan opiskelijoiden kanssa keskusteltaessa heräsi paljon kysymyksiä ja mielenkiintoa aiheitamme kohtaan, sillä monille tämä on vieras. Erityisesti Euroopassa tapahtuvien muutosten ja Suomen turvapaikanhakijoiden tilanteen myötä tiedon levittäminen ihmiskaupasta on ajankohtaista. Uutisissa on noussut esille ihmiskaupasta olevan tiedon tarpeellisuus turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksissa ja vastaanottokeskusten työntekijöiden keskuudessa. Varhaisessa vaiheessa jo huomasimme, että Suomessa tästä aiheesta tietoa on vähän eikä tutkimuksia ole laajalti tehty. Tietoa löytyi enemmän kansainvälisistä lähteistä ja eri valtioiden ihmiskauppatilanteista. Suomessa esiintyy ihmiskauppaa, vaikka monet eivät tiedostakaan asiaa. Suomesta löytyy paljon toimijoita ja tahoja, jotka tekevät ihmiskaupan vastaista työtä ja pyrkivät levittämään tietoisuutta ihmiskaupasta. Ihmiskauppa on näkymätöntä varsinkin pienillä paikkakunnilla, joten tämän takia myös ihmisten tietoisuus on vähäistä.

Opinnäytetyön prosessin aikana on saanut paljon korjata ihmiskauppaa liittyviä harhaluuloja sekä ennakkokäsityksiä, joita ihmisille on muodostunut. Omakin tietämättömyys on korjaantunut prosessin myötä, ja ihmiskauppaan liittyviin väitteisiin on löytynyt vedenpitäviä perusteita. Esimerkiksi olemme pohtineet yhtenä näkökulmana ihmiskaupan mahdollisuutta, kun mediassa on keskusteltu naisten ja lasten jäämisestä sota-alueille ja ihmetelty nuorten miesten saapumista Suomeen. Ihmiskauppiat hyödyntävät usein kriisitilanteita, kuten esimerkiksi luonnon katastrofeja ja sotia. Esimerkiksi orpoja lapsia voi tulla hakemaan yllättäen löytyvät ulkomailla asuvat sukulaiset, jotka eivät todellisuudessa ole sukua lapsille. (Chalke & Blair 2009).

Kuten on käynyt ilmi, ihmiskauppa on aiheena monimuotoinen ja herättää paljon mielipiteitä ihmisissä. Opinnäytetyön prosessin ajan olemme törmänneet erilaisiin mielipide-eroihin. Esimerkiksi avainhenkilöiden haastatteluissa nousi esille, että

heidän välillään ja yhteistyötahoillaan on erilaisia näkemyksiä ja vaihtelevia mielipiteitä. Erityisesti prostituutio nostattaa erilaisia ajatuksia ihmisissä. Opinnäytetyötä tehdessämme halusimme pitää ammatillisen näkökulman ja huomioida ihmisten mielipiteet, kuitenkin antamalla niiden vaikuttaa työmme lopputulokseen. Esimerkiksi toisinaan hyvinkin provosoivat lähteet saivat pohtimaan, kuinka asian pystyisi ilmaisemaan mahdollisimman monimuotoisesti ja laajemmasta näkökulmasta. Mielestämme onnistuimme pitämään työn ammatillisena ja lähteet luotettavina. Olemme erittäin kiitollisia haastateltavillemme avainhenkilöille, jotka olivat valmiita antamaan kalliista ajastaan opinnäytetyötämme ja opastamme varten. Ilman heidän panostaan emme olisi saaneet työtä valmiiksi ja olisimme jääneet ilman tärkeitä ja oleellisia tietoja.

Oppaan graafinen ulkoasu ei ole meille tuottanut paljoa työtä. Opinnäytetyömme oli tarkasti kirjoitettu ja oppaan sisältö selkeästi suunniteltu, oli oppaaseen helppo kerätä ja tiivistää tarvittavat tiedot. Haasteeksi nousi oppaan jakaminen verkossa. Päädyimme siihen, että opas julkaistaan Facebookissa itse tehdyllä sivustolla, josta se on mahdollista lukea tai tulostaa itselle. Opas on selkeä ja tiivis paketti, eli juuri, mitä asetimme oppallemme tavoitteeksi. Koemme, että opas on värimaailmaltaan ja kuvitukseltaan osuva. Olemme tyytyväisiä lopulliseen oppaaseen, niin tekstisisältöön kuin graafisen ilmeeseen. Lopullinen opas löytyy Facebook-sivuilta linkistä: <https://www.facebook.com/groups/195707097433717/>. Kyseinen ryhmä löytyy nimellä Älä sulje silmiäsi ihmiskaupalta, ja sen hakusanoja ovat: ihmiskauppa ja opinnäytetyö.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyön ja oppaan tekemiseen on mennyt lähes 10 kuukautta. Olemme kirjoittaneet koko työn yhdessä, emmekä ole jakaneet aihealueita. Ainoastaan haastattelujen kuuntelut ja niihin liittyvät muistiinpanot jaoin. Olemme käyttäneet kymmeniä ellei jopa satoja tunteja työn tekemiseen, joten olemme olleet tarkkoja miten ja mitä kirjoitamme. Halusimme säilyttää tekstin yhteneväisyyden koko opinnäytetyön ajan. Omat mielipiteemme ja näkemyksemme aiheesta ovat muuttuneet prosessin edetessä. Mielipiteemme saattoivat aluksi olla yksiselitteisiä, mutta esimerkiksi haastattelujen jälkeen asiat selkeytyivät ja saivat pohtimaan asioita toisesta näkökulmasta. Aiheen ollessa paljon tunteita herättävä, oli tärkeää pitää työn tekemisen kanssa taukoja. Tuona aikana sai työntää mieles-

tään aiheen ja siihen liittyvät tapaukset, ja keskittyä ”kevyempiin” asioihin. Opin- näytetyön tekemiseen sai uutta innostusta ja motivaatiota, kun työn äärellä ei ollut jatkuvasti. Aihe herätti usein paljon keskusteluja, tunteita ja ajatuksia, joten kirjoit- taminen ja aiheeseen perehtyminen yhdessä toisen kanssa helpotti taakkaa. Yh- teistyömme on sujunut hyvin, olemme pystyneet keskustelemaan asioista ja ker- tomaan rehellisesti omia näkemyksiämme opinnäytetyön lopputuloksesta. Työn edetessä aihe herätti monenlaisia tunteita, esimerkiksi lohduttomuutta, kun ym- märsimme, ettei ihmiskauppaa pystytä lopettamaan kokonaan, vaikka sen eteen tehtäisiin paljon työtä.

Ihmiskaupasta ei ole tehty laajasti opinnäytetöitä aiemmin. Opinnäytetyötä tehdes- sä mieleemme nousi muutamia ideoita, joista voisi tehdä uuden tutkimuksen. Ih- miskauppaa voisi tutkia turvapaikanhakijoiden ja vastaanottokeskusten näkökul- masta. Voisi olla mielenkiintoista haastatella vastaanottokeskusten työntekijöitä ja kysyä heidän tietouttaan ihmiskaupasta, sekä onko ihmiskauppaa esiintynyt vas- taanottokeskuksissa. Etenkin Suomen tämän hetkisen tilanteen johdosta, vas- taanottokeskusten ja turvapaikanhakijoiden kautta nähtävä tulokulma olisi mielen- kiintoinen. Toinen tutkimuksen aihe voisi liittyä lapsikauppaan. Tutkimuksessa voi- si tarkastella esiintyykö sitä Suomessa sekä millä tavalla. Esimerkiksi joissain läh- teissä nousi esille varkaudet ja kerjääminen lasten toimesta. Tähän aiheeseen voisi haastatella ihmiskaupan vastaista työtä tekeviä asiantuntijoita.

Tulevina sosionomeina meillä on ollut ainutkertainen mahdollisuus tutustua uuteen aiheeseen ja tarkastella sitä monilta näkökannoilta. Olemme saaneet kokemusta ja tietoa siitä, kuinka tilanteita ja olosuhteita on hyvä katsoa ”ylhäältä päin” – asiat eivät ole aina niin mustavalkoisia, miltä näyttävät. Ongelmat ovat usein jollain ta- valla liitoksissa toisiinsa. Esimerkiksi kouluttamattomuudella, huono-osaisuudella ja köyhyydellä voi olla hyvinkin suuri hinta ihmiskaupan näkökulmasta katsottuna. Sosiaalialan koulutuksen aikana meitä on muistutettu näkemään ihmisten ongel- mien taakse, ja nähtävä lähtökohdat, joista ihmisten on ponnistettava. Kuten Yh- denvertaisuustoimiston ylitarkastaja Maija Koskenoja asian ilmaisi: ”Ihmiskaupasta on usein nähtävillä vain jäävuoren huippu”. Tästäkin syystä on jokaisen vastuulla pitää silmänsä auki oman työkenttensä saralla ja oltava valmis kohtaamaan mah- dolliset ihmiskaupan uhrin. Emme saa olla niitä, jotka sulkevat silmänsä ihmiskau-

palta. Toivomme, että tämä opinnäytetyö on avannut silmiä ihmiskaupalle ja antaa työkalut mahdollisen ihmiskaupan uhrin kohtaamiselle ja tunnistamiselle. Ethän sulje silmiäsi ihmiskaupalta?

LÄHTEET

- Allinen-Calderon, N., Kanervo, M. & Nurmi, R. (toim.). 2011. Tunnista ja turvaa – käsikirja väkivallan uhrin auttamistyöhön vastaanottokeskuksissa. Helsinki: Monika-Naiset liitto.
- Autio, T-L. & Karjala, A. 2014. Ihmiskauppa ja ihmisoikeudet. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Helsingin hovioikeus. 21.3.2014. [Viitattu 7.10.2015]. Saatavana: http://www.oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/julkaisut/painetutjulkaisut/perus-jaihmisoikeudetrikosprosessis-sa2012/MHFwXxXot/09_Ihmiskauppa_ja_ihmisoikeudet_Tiina-Liisa_Autio_ja_Anna_Karjala.pdf
- Auttamisjärjestelmä. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Vähemmistövaltuutettu: Ihmiskauppa. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: http://www.ofm.fi/fi/ihmiskauppa/apua_uhrille
- Bales, K. 2008. Nykyajan orjat ja miten heidät vapautetaan. Suomentaja Eila Salomaa. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Boxberg, K. 15.3.2014. Selvitys: Marjanpoiminta sai ihmiskaupan piirteitä. [Verkkajulkaisu]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 10.3.2015]. Saatavana: <http://www.hs.fi/kotimaa/a1394783564072>
- Chalke, S. & Blair, C. 2009. Seis! Pysäytä ihmiskauppa. Suomentajat Laura Karlsson & Heli von Bruun. Helsinki: Suomen Lähetysseura ry.
- Eriksson, K. 2015. Rikosylikonstaapeli. Suomen poliisi. Haastattelu 26.5.2015.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.)Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineiston keruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.
- Euroopan parlamentin päätöslauselmaesitys seksuaalisen hyväksikäytön ja prostituution vaikutuksesta sukupuolten tasa-arvoon. 2013/2103(INI).
- EU:n neuvoston puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta. 2002/629/YOS.
- Hietaharju, A. 2014. Ihmiskaupparikoksen uhri auttamisjärjestelmässä: Hyvä hallinto ja prosessien yhdenvertaisuus kunnan ja vastaanottokeskuksen toiminnassa. Vaasa: Vaasan yliopisto. Julkisoikeuden pro gradu -tutkielma.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Holmlund, A. 9.10.2007. Selvitys thai –hierontapaikoista. [Verkkajulkaisu]. Sisäasiainministeriö. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: [http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/thai_hierontapaikat_selvitys_091007/\\$file/thai_hierontapaikat_selvitys_091007.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/thai_hierontapaikat_selvitys_091007/$file/thai_hierontapaikat_selvitys_091007.pdf)
- Ihmiskaupan uhrien auttaminen ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toiminta 1.7.2015 alkaen. 1.7.2015. [Verkkajulkaisu]. Vastaanottokeskus. [Viitattu 2.9.2015]. Saatavana: http://www.migri.fi/download/61425_TIETOPAKETTI_Ihmiskaupan_uhrin_auttaminen_ja_auttamisjarjestelma_1.7.2015.pdf?c5ebeb0fb998d288
- Ihmiskaupan vastainen suunnitelma 2005. Ulkoasiainministeriön julkaisusarja. Helsinki 2005.
- Ihmiskaupan vastainen tarkennettu suunnitelma 2008. Sisäasiainministeriö. Maahanmuutto. Sisäasiainministeriön julkaisuja 27/2008.
- Ihmiskauppa. 13.1.2015. [Verkkajulkaisu]. Keskusrikospoliisi: Rikostorjunta. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: <http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/pages/A95AE1046BA5196FC22571ED004A679A>
- International Labour Office (ILO). 2012. ILO Global Estimate of Forced Labour: Results and Methodology. [Verkkajulkaisu]. Special Action Programme to Combat Forced Labour (SAP-FL). [Viitattu 7.10.2015]. Saatavana: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_182004.pdf
- Joki, M. 2015. V.A.L.O. -yhdistyksen varapuheenjohtaja. V.A.L.O. -yhdistys. Haastattelu 24.2.2015.
- Jokinen, A., Ollus, N. & Viuhko, M. 2011. HEUNI: Ehdoilla millä hyvänsä, Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: HEUNI. [Viitattu 1.10.2015]. Saatavana: http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KHnGVcTn/HEUNI_report_no.67.pdf
- Kahari, S. 2015a. Sosiaaliohjaaja. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Kirjallinen haastattelu 2.7.2015.
- Kahari, S. 2015b. Sosiaaliohjaaja. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Sähköposti 29.10.2015.

- Kansallinen ihmiskaupparaportoiija. 2010. Kansallinen ihmiskaupparaportoiija: Kertomus 2010. [Verkkojulkaisu]. Ihmiskauppa ja siihen liittyvät ilmiöt sekä ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutuminen Suomessa. [Viitattu 16.9.2015]. Julkaisusarja 7. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu. Saatavana: http://www.ihmiskauppa.fi/files/32/Ihmiskaupparaportti_2010.pdf
- Kansallinen ihmiskaupparaportoiija: Kertomus 2014. 2014. Julkaisusarja 16. Helsinki: Vähemmistövaltuutettu.
- Kettunen, I. 2015. Ihmiskauppa: Apua uhreille. *Talentia* 1/2015. 12–15.
- Kimpimäki, M. 2009. Haureuden harjoittajista ihmiskaupan uhriin: Prostituution, parituksen ja ihmiskaupan oikeudellinen sääntely. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 184–241.
- Kimpimäki, M. 2015. Kansainvälinen rikosoikeus. Helsinki: Kauppakamari. 383–420.
- Knuuttila, L. & Pullinen, A-M. 2010. Sosiaalialan työntekijöiden ammatilliset valmiudet tunnistaa ja ohjata ihmiskaupan uhreja. Otaniemi: Laurea – ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Marginalisaatio- ja sosiaalinen kuntoutus. Opinnäytetyö. Julkaisematon.
- Korhola, E-R. 30.8.2006. Syyskuu 2006: Ihmiskaupan torjunta. [Verkkojulkaisu]. Kolumnit ja artikkelit. [Viitattu 4.3.2015]. Saatavana: <http://www.korhola.com/lang/fi/2006/08/syyskuu-2006-ihmiskaupan-torjunta/>
- Koskenoja, M. 2015a. Ylitarkastaja. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto. Ihmiskaupaa? Meilläkö? -koulutustilaisuuden muistiinpanot 18.3.2015.
- Koskenoja, M. 2015b. Ylitarkastaja. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto. Haastattelu 26.5.2015.
- Kristoff, N. D. & WuDunn, S. 2009. Puolikas taivasta. Suomentanut Kirsi Luoma. Helsinki: Like.
- Kukkonen, H. 2009. Missing Daina, Liettua: Tutkimusmatka ihmiskaupan ytimeen. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja D. Opinnäytetyöt 6.
- L 17.6.2011/746. Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta.
- 19.12.1889/39. Rikoslaki.
- L 30.4.2004/301. Ulkomaalaislaki.

- Laakso, T. 2011. Ihmiskaupan uhrit jäävät Suomessa pimentoon. [Verkkajulkaisu]. Global.Finland: kehityskysymykset ja globaalikasvatus. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=86366>
- Lisäsopimus. 17/1959. Lisäsopimus orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytännön tukahduttamisesta.
- Maahanmuuttovirasto. 2015. Ihmiskaupan uhrien auttaminen: Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. [Verkkosivu]. Maahanmuuttovirasto. [Viitattu 7.10.2015]. Saatavana: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanotto toiminta/vastaanoton palvelut/ihmiskaupan_uhrien_auttaminen
- Marttila, P. 2015. Ihmiskaupan uhrien auttamiskoordinaattori. Rikosuhripäivystys RIKU. Haastattelu 27.5.2015.
- Mellanen, I. 2015a. Vastaanottoyksikön ylitarkastaja. Maahanmuuttovirasto. Ihmiskauppaa? Meilläkö? -koulutustilaisuuden muistiinpanot 18.3.2015.
- Mellanen, I. 2015b. Vastaanottoyksikön ylitarkastaja. Maahanmuuttovirasto. Kirjallinen haastattelu. 27.6.2015.
- Mäkelä, E. & Hiltunen, A-K. 23.1.2015. Pakkotyö on miljardibisnes. Ulkopolitiikka. Saatavana: http://www.ulkopoliitikka.fi/artikkeli/1155/pakkotyö_on_miljardibisnes/
- Oikeusministeriö. 2003. Ihmiskauppa, paritus ja prostituutio. [Verkkajulkaisu]. Oikeusministeriö: Ihmiskauppatyöryhmä. Työryhmämietintö 2003:5. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/20035ihmiskaupparitususjaprostituutio/Files/OMTR_2003_5_Ihmiskauppa_paritus_ja_114s.pdf
- Ollus, N., Jokinen, A. & Joutsen, M. (toim.) 2013. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations. [Verkkajulkaisu]. Publication Series No. 75. Helsinki: HEUNI. Saatavana: http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/6KZycU1Lj/HEUNI_report_75_15102013.pdf
- Orjuutta koskeva yleissopimus 25.9.1926. Orjuutta koskeva, Genèvessä 25. päivänä syyskuuta 1926 tehty kansainvälinen yleissopimus. 27/1927.
- Pentikäinen, M. 2006. Ihmiskauppaa, naiskauppaa ja lapsikauppaa – nykyajan orjakauppaa Euroopassa. Teoksessa: Kallio, T. & Ojala, U. Lapsi ja perhe Euroopan Unionissa. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Pro-tukipiste. Ei julkaisuaikaa. Esite.

- Rendic, P. 2015. Ihmiskaupan kasvot. Ryttylä: Kustannus Oy Uusi Tie. Painettu EU:ssa.
- Roth, V. 2010. Ihmiskauppa ja turvallisuus – Ihmiskaupan vastatoimista Euroopan unionissa. Teoksessa: K. Nuotio & L. Malkki (toim.) Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden Eurooppa. Helsinki: Yliopistopaino, 237–252.
- Roth, V. 2011a. Defining Human Trafficking and Identifying Its Victims: A Study on the Impact and Future Challenges of International, European and Finnish Legal Responses to Prostitution-Related Trafficking in Human Beings. December 2011. BRILL.
- Roth, V. 2011b. Ylen aamu-tv. [TV-ohjelma]. Yle Areena, 23.3.2011.
- Roth, V. 2012. Prostituutio, paritus ja ihmiskauppa. Teoksessa: J. Kantola, K. Nousiainen & M. Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä: Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus Oy, 245–270.
- Roth, V. 2014. Ylitarkastaja, oikeustieteen tohtori. Esitelmä: Kertomus 2014 – Ydinkohdat ja suositukset. Loista vapautta -ihmiskauppa seminaari. 4.10.2014. Lahti.
- Sarkonen, N. 2008. Eva Biaudet: ”Ihmiskauppa on Euroopan häpeäpilkku”. [Verkkojulkaisu]. Ulkopoliittika. 4/2008. [Viitattu 4.3.2015]. Saatavana: <http://www.ulkopoliittika.fi/article/379/>
- Sisäasiainministeriö. 2013. Ihmiskaupan uhrin auttamista koskevan lainsäädännön kehittäminen: Työryhmän selvitys. [Verkkojulkaisu]. Maahanmuutto. Sisäasiainministeriön julkaisuja 32/2013. [Viitattu 6.10.2015]. Saatavana: <http://www.intermin.fi/julkaisu/322013?docID=48618>
- Steffansson, M. 11.9.2013. Thaimaalaiset marjanpoimijat tekivät rikosilmoituksen ihmiskaupasta ja evakuoituivat Suolahteen. [Verkkojulkaisu]. Äänekosken Sanomat. [Viitattu 10.3.2015]. Saatavana: <http://aksa.fi/thaimaalaiset-marjanpoimijat-tekivat-rikosilmoituksen-ihmiskaupasta-ja-evakoituiivat-suolahteen/>
- Thesslund, E. 2015. Kehittämispäällikkö. Pro-tukipiste. Haastattelu 3.6.2015.
- Trafficking in persons report. June 2013. [Verkkojulkaisu]. United States of America: Department of State. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: <http://www.state.gov/documents/organization/210739.pdf>
- Tunnistamisen vaikeus. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Olen olemassa: Suomen kansallinen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. [Viitattu 13.1.2015]. Saatavana: http://www.ihmiskauppa.fi/haetko_tietoa/uhrin_tunnistaminen

United Nations report. 2011. United Nations Office on Drugs and Crime.

Vainonen, M. 2014. Ihmiskauppa Mongoliassa: Opas Lähetysyhdistys Kylväjän työntekijöille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosionomin koulutusohjelma. Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. Julkaisematon.

Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Weitzer, R. December 2011. Legalizing Prostitution: From Illicit Vice to Lawful Business. [Verkojulkaisu]. New York University Press (NYU Press). [Viitattu 8.9.2015]. Saatavana:
<http://site.ebrary.com/lib/seamkebrary/reader.action?docID=10517469>

Yleissopimus. 20/2004. Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje haastateltaville

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 1 Saatekirje haastateltaville

Hyvä XXXXXXXXXX!

Lähestymme teitä opinnäytetyötämme koskien. Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teemme toiminnallista opinnäytetyötä ihmiskaupasta Suomessa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa opas sosiaali- ja terveysalan työntekijöille ja opiskelijoille, sekä aiheesta kiinnostuneille. Lyhyesti ilmaistuna opas tarjoaa perustietoa ihmiskaupasta sekä Suomen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Opas sisältää myös auttamistahojen yhteystiedot sekä lyhyitä tietoiskuja, joiden toivomme herättelevän yksilöiden ajatuksia ihmiskauppaa kohtaan.

Tavoitteena on antaa ohjeita, kuinka ihmiskaupan uhrin tunnistaa, kohtaa sekä ohjaa avun pariin. Oppaan käsitteet ja ohjeistukset sopivat myös niille, joilla ei ole aikaisempaa tietoa ihmiskaupasta.

Oppaaseen tuleva tieto kerätään teemahaastattelujen avulla. Haastatteluja varten olemme etsineet tietoa eri lähteistä, joista on noussut esille henkilöitä, jotka ovat törmänneet ihmiskaupaan työnsä parissa. Tästä syystä lähestymme Teitä toivoen saavamme haastattelun kautta tietoa oppaaseemme, jota emme tämänhetkisistä lähteistä löydä.

Tähän asti keräämiemme tietojen mukaan teiltä löytyisi asiantuntemusta kyseisestä aiheesta, joten olisiko Teillä mielenkiintoa ja aikaa jakaa tietoa haastattelun kautta? Pyydämme Teitä ehdottamaan sopivaa ajankohtaa haastattelulle.

Kiitos kiinnostuksestanne!

Ystävällisin terveisin,

Mari Aittoniemi ja Jenni Ollila
050 5482XXX 040 7469XXX
mari.aittoniemi@seamk.fi
jenni.ollila@seamk.fi

Ohjaava opettajamme,
Mirva Siltakorpi
etunimi.sukunimi@seamk.fi

Seinäjoen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi(AMK)-tutkinto

LIITE 2 Teemahaastattelurunko

Teema 1. Henkilötiedot

nimi
työtehtävä
organisaatio
henkilötietojen käyttö oppaassa

Teema 2. Ihmiskauppa Suomessa

ihmiskaupan määrittely
ihmiskauppa Suomessa
ihmiskaupan ilmentyminen Suomessa
lainsäädännön merkitys ihmiskaupan vastaisessa työssä
yksilön merkitys/vastuu ihmiskaupan vastaisessa työssä

Teema 3. Oppaan sisältö

yleiset oppaan sisällöt
hyvän ja kattavan oppaan tunnusmerkit

Teema 4. Uhrien tunnistaminen, kohtaaminen ja ohjaaminen avun pariin

eri tahojen vastuu uhrien tunnistamisessa
huomiot/merkit mahdollisesta ihmiskaupan uhrista
uhrin tunnistamisen haasteet
huomioitavat asiat uhrin kohdatessa ja ohjatessa avun pariin
mitä virheitä voi uhrin kohdatessa tehdä

Teema 5. Auttamisjärjestelmä

eri tahojen vastuu uhrien auttamisjärjestelmään ohjaamisessa
uhrin auttamisjärjestelmään pääseminen
auttamisjärjestelmän toimivuus ja selkeys

Teema 5. Ihmiskaupan vastainen työ sosiaali- ja terveysalalla

sosiaali- ja terveysalan toimijoiden tietous ihmiskaupasta
sosiaali- ja terveysalan vaikutus/merkitys ihmiskaupan vastaisessa työssä

vinkit sosiaali- ja terveysalan toimijoille ihmiskauppaan liittyen

Teema 6. Vapaa sana

esimerkki ihmiskauppatapauksesta

mainitsematta jääneet asiat